

YTTRANDE

Datum
2026-02-04Referens
NLL-01453-2025Finansdepartementet
fi.remissvar@regeringskansliet.sekopia till
alice.hallman@regeringskansliet.se**Produktivitetskommissionens betänkanden Goda möjligheter till ökat välbefinnande (SOU 2024:29) och Fler möjligheter till ökat välbefinnande (SOU 2025:96), diarienummer Fi2025/01857.****1. Inledning och sammanfattande bedömning**

Produktivitetskommissionens två betänkanden (SOU 2024:29 – Goda möjligheter till ökat välbefinnande, SOU 2025:96 – Fler möjligheter till ökat välbefinnande) utgår från en korrekt och angelägen problembild: Sveriges långsiktiga välbefinnande är beroende av högre produktivitetstillväxt, samtidigt som både näringslivets och den offentliga sektorns produktivitetsutveckling varit svag under en längre tid. Utan strukturella reformer riskerar reallöner, skattebaser och finansieringen av välfärden att utvecklas betydligt långsammare än behoven, särskilt i ett läge med demografiska förändringar och ökade krav på offentlig service.

Region Norrbotten delar kommissionens övergripande slutsats att fokus bör ligga på systemreformer snarare än kortsiktiga stödåtgärder, att regelförenkling och ökad förutsägbarhet är centrala samt att ansvarsfördelningen mellan stat, kommuner och regioner behöver bli tydligare. Regionen instämmer också i att ökande administration, fragmenterad styrning och en hög andel kortsiktiga och riktade statsbidrag försvårar långsiktig verksamhetsutveckling och bidrar till ineffektiv resursanvändning i offentlig sektor.

Samtidigt visar både internationell forskning och regional praktik att produktivitet i hög grad beror på hur väl olika platser fungerar i sin helhet. Regelverk och incitament behöver hänga ihop med utvecklingen av infrastruktur, bostäder och offentlig kapacitet, som i sin tur påverkar företagens investeringsbeslut, arbetskraftens rörlighet och innovationsförmåga. När någon del brister uppstår flaskhalsar som inte alltid kan lösas genom lagstiftning eller marknadsmekanismer.

Detta innebär att reformer behöver bedömas utifrån faktisk genomförbarhet i olika geografiska och institutionella kontexter. I regioner med stora avstånd, naturresursbaserad ekonomi och begränsad marknadsvolym får systembrister snabbt breda samhällsekonomiska konsekvenser.

Mot denna bakgrund vill Region Norrbotten särskilt lyfta tre övergripande budskap som präglar hela remissvaret:

- **Produktiviteten ökar när samhället fungerar**
Företagens produktionsförmåga och innovationskapacitet förutsätter fungerande samhällssystem anpassade till lokala och regionala förutsättningar.
- **Genomförandekapacitet begränsar produktivitet**
I de flesta fall är det inte styrningen som begränsar utvecklingen, utan

brister i elnät, infrastruktur, tillståndprocesser, bostäder och offentlig kapacitet.

- **Nationella systemrisker och statens ansvar**
När brister i grundläggande system hotar investeringar som är avgörande för export, klimatomställning och försörjningsberedskap kan ansvaret inte huvudsakligen ligga på kommuner, regioner eller enskilda projekt.

Utifrån detta perspektiv välkomnar Region Norrbotten stora delar av kommissionens analys, men bedömer att flera reformförslag behöver kompletteras med tydligare statligt ansvar, territoriell anpassning och konsekvensanalyser, särskilt avseende ekonomiska och administrativa effekter för kommuner och regioner.

Betänkandenas omfattning och komplexitet, i kombination med kort remisstid, begränsar också möjligheten att fullt ut bedöma konsekvenserna av samtliga förslag. Detta förstärker behovet av stegvis beredning, fördjupade konsekvensanalyser och tydlig tillämpning av finansieringsprincipen innan genomförande.

2. Territoriella förutsättningar och produktivitetsutveckling

Produktivitetskommissionen utgår från nationalekonomiska modeller där effektiv resursallokering, konkurrens och strukturomvandling utgör centrala drivkrafter. Samtidigt riskerar en alltför generell tillämpning av dessa principer att förbise strukturella skillnader mellan regioner som påverkar hur reformer faktiskt faller ut.

Norrbotten utgör en fjärdedel av Sveriges landyta men endast omkring 2,5 procent av befolkningen. Regionen står för en mycket stor andel av Sveriges råvaru- och basindustriexport samt en betydande del av landets elproduktion. Produktiviteten per capita och per sysselsatt är därför mycket hög, men de lokala och regionala skattebaserna står inte i proportion till det nationella värdeskapandet, vilket påverkar möjligheten att snabbt bygga bostäder, infrastruktur och service.

OECD:s studie om glesbefolkade regioner i norra Norge, Finland och Sverige, visar att områdena präglas av strukturellt högre kostnader för service, infrastruktur och kompetensförsörjning, samtidigt som marknadsstorleken är begränsad. Generella reformer som syftar till att öka effektiviteten får därför asymmetriska effekter och kan i vissa fall förstärka regionala obalanser.

I praktiken innebär det att nationella reformer som fungerar väl i täta och diversifierade arbetsmarknadsregioner inte nödvändigtvis ger samma produktivitetseffekt i regioner med långa avstånd, få alternativa transportstråk och hög kapitalintensitet i näringslivet. Där blir tillgång till robust infrastruktur, stabil energiförsörjning och effektiva tillståndprocesser avgörande för om investeringar alls kan genomföras.

Produktivitsreformer behöver därför kompletteras med ett tydligare territoriellt perspektiv, där målet inte är särlösningar i meningen undantag från regler, utan att säkerställa att produktivitsreformer får genomslag även i regioner där strukturella kostnader och marknadsförutsättningar skiljer sig från genomsnittet. Detta är särskilt viktigt när reformer rör:

- tillståndprocesser för kapitalintensiva investeringar,
- energisystemets kapacitet och stabilitet,
- transportinfrastrukturens robusthet och redundans, samt
- offentlig sektors förmåga att genomföra förändringar.

Det territoriella perspektivet syftar inte till undantag, utan till att säkerställa att produktivitsreformer får faktisk genomslagskraft i de delar av landet där stora

delar av det nationella värdeskapandet sker. Utan ett sådant perspektiv kan reformer i värsta fall bromsa investeringar och omställning där de är som mest samhällsekonomiskt betydelsefulla.

3. Genomförandekapacitet i kommuner och regioner

Produktivitetskommissionen lyfter korrekt att produktivitetens utvecklingen i kommunsektorn är svår att mäta, att den administrativa bördan har ökat och att styrningen präglas av ett stort antal riktade statsbidrag, rapporteringskrav och parallella uppdrag. Region Norrbotten delar bedömningen att detta hämmar verksamhetsutveckling och bidrar till ineffektiv resursanvändning.

I glesbefolkade regioner är problemen synligare. Små kommuner saknar ofta tillräcklig volym för att uppnå stordriftsfördelar, samtidigt som de måste hantera samma regelverk och uppföljningskrav som stora kommuner. Regioner med stora geografier har dessutom högre kostnader för vård, kollektivtrafik, teknisk infrastruktur och digitala lösningar, samtidigt som tillgången till specialiserad kompetens är begränsad.

Kommissionens förslag om förenkling, tydligare statlig styrning och bättre uppföljning kan bidra till ökad effektivitet, men riskerar också att leda till nya administrativa system om de inte kombineras med reell avlastning och långsiktigt finansierade stödstrukturer. Digitalisering och nya system kräver initiala investeringar i kompetens, förändringsledning och IT-struktur, vilket i dag är svårt att bära inom befintliga ekonomiska ramar.

Region Norrbotten understryker därför vikten av att finansieringsprincipen tillämpas konsekvent. Reformerna innebär nya krav på uppföljning, kontroll eller rapportering måste åtföljas av långsiktig finansiering och tillgång till stödjande strukturer. Annars riskerar reformerna att tränga undan kärnverksamhet snarare än att stärka produktiviteten.

Kommissionens förslag om en statlig garantimodell för kommunsektorns finansiering är i detta sammanhang intressant, men behöver utredas vidare med tydliga konsekvensanalyser. En sådan modell kan bidra till ökad stabilitet i investeringar och bättre planeringsförutsättningar, men får inte leda till minskad lokal handlingsfrihet, ökad detaljstyrning eller försvagad demokratisk ansvarsfördelning.

Statens, regionernas och kommunernas institutionella kapacitet utgör en central produktivitetsskapande faktor. När kapaciteten inte räcker till blir även privata investeringar och nationella reformambitioner svåra att realisera. I Region Norrbottens fall är detta särskilt tydligt inom de mest kapitalkrävande och samhällsberedande systemen: transportinfrastruktur och energiförsörjning. Brister i systemen får omedelbara konsekvenser för industrins produktion, arbetsmarknadens funktion och samhällets beredskap, och kan därför inte betraktas som sektorsvisa problem utan som nationella produktivetsrisker.

4. Infrastruktur för nationell produktivitet och beredskap

4.1 Transportinfrastrukturens robusthet och systemrisker

Produktivitetskommissionen betonar att transportinfrastrukturen är en avgörande faktor för Sveriges långsiktiga produktivitet och konkurrenskraft. Regionen delar kommissionens bedömning att ett välfungerande transportsystem är en grundförutsättning för att företag ska kunna verka effektivt, för att arbetsmarknader ska fungera och för att hela landet ska ha likvärdiga utvecklingsmöjligheter.

I delbetänkandet (SOU 2024:29) lyfter kommissionen särskilt fyra centrala principer för ett mer produktivt transportsystem:

1. prioritering av underhåll och vidmakthållande för att minska underhållsskulden och säkra tillförlitligheten i befintliga nät,
2. ökad robusthet och redundans för att hantera störningar och möjliggöra omledning,
3. stärkt samhällsekonomisk effektivitet genom att investeringar styrs av faktisk nytta och produktivitetseffekter, samt
4. en tydligare koppling mellan transportinfrastruktur, totalförsvar och krisberedskap.

Region Norrbotten instämmer i denna inriktning och vill samtidigt understryka att dess praktiska konsekvenser ser mycket olika ut i olika delar av landet. I norra Sverige är bristande robusthet och redundans inte en marginalfråga, utan ett grundläggande strukturellt hinder för produktivitet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet.

Ju längre norrut i landet, desto färre parallella väg- och järnvägsstråk finns tillgängliga. Ett enskilt avbrott kan därmed få mycket omfattande konsekvenser och isolera orter, industrier och samhällsfunktioner. Detta gäller särskilt Malmбанan/Ofofbanen (Luleå–Kiruna–Narvik), som i dag är enkelspårig, hårt belastad och därmed mycket sårbar. Återkommande urspårningar och tekniska fel har under senare år lett till långvariga trafikstopp, betydande samhällsekonomiska kostnader och miljardförluster för exportindustrin, samt tvingat företag att dra ned eller pausa produktion.

Sårbarheten utgör en nationell systemrisk för Sveriges produktivitet, exportförmåga och industriella omställning. Bristande kapacitet och redundans i norra Sveriges transportsystem riskerar därmed att direkt motverka de produktivitetsvinster som kommissionen eftersträvar inom näringsliv och industri.

Regionen menar också att investeringar i robust och kapacitetsstark infrastruktur bör betraktas som en förstärkning av Sveriges produktiva kapitalstock, snarare än enbart som budgetpåverkande utgifter, särskilt när investeringarna direkt stödjer export, industriell produktion och försörjningstrygghet. Kostnaden för uteblivna eller försenade investeringar är betydligt högre än kostnaden för att bygga ut kapacitet och redundans i tid.

Norra Sveriges brister i tillgänglighet skapar betydande alternativkostnader för staten i form av uteblivna exportintäkter, lägre produktionsvolymerna och försvagade skattebaser. När flaskhalsar i järnvägssystemet begränsar industrins kapacitet att leverera till internationella marknader påverkas såväl företagets konkurrenskraft som statens långsiktiga intäktsbas.

Flera av de pågående och planerade industrisatsningarna i norra Sverige är direkt beroende av tillförlitliga och högkapacitativa transportstråk. Om infrastrukturen inte byggs ut i takt med industrins behov riskerar investeringar att skjutas upp, skalas ned eller i vissa fall helt utebli. Vilket innebär förlorade arbetstillfällen, uteblivna exportintäkter, försvagad handelsbalans och minskade skatteintäkter på nationell nivå. Investeringar i robust och kapacitetsstark infrastruktur säkrar därför också framtida skatteintäkter och nationalinkomster.

4.2 Nordlig sammanlänkning och gränsöverskridande interoperabilitet

Det gränsöverskridande perspektivet behöver tydliggöras i den nationella infrastrukturplaneringen. Ofofbanen i Norge är en integrerad del av Malmбанan och därmed av Sveriges järnvägssystem. Kopplingen till Norges isfria hamn i Narvik är av central betydelse för svensk export, försörjningstrygghet och militär mobilitet. I ett förändrat säkerhetsläge, eller vid en krissituation där Östersjön helt eller delvis stängs, behöver Sverige ha fungerande landbaserad redundans för gods- och persontransporter.

Även kopplingarna till Finland är strategiskt viktiga. Haparanda/Torneå utgör Finlands enda järnvägsförbindelse med Sverige. Den elektrifierade sträckan Laurila–Haparanda möjliggör såväl persontrafik som effektivare godstransporter. Finland utreder och planerar dessutom införande av europeisk standardspårvidd (1 435 mm) i norra Finland, med parallellspår från Haparanda/Torneå mot Kemi, Uleåborg och vidare söderut, i syfte att stärka försörjningstrygghet och militär mobilitet.

Finlands planer skapar nya förutsättningar för ett robust och interoperabelt nordligt stamnät via Haparanda/Torneå och minskar beroendet av sjötransporter via Östersjön vid kris. Region Norrbotten menar därför att kopplingarna till Finland, Norge och EU:s transportnät behöver integreras i högre grad i den nationella prioriteringen, planeringen och genomförandet av infrastrukturinvesteringar, i nära samverkan med regional nivå och i linje med Sveriges arbete inom TEN-T och andra EU-ramverk.

Regionen vill också understryka att regional samordning av markanvändning, bostäder, kompetensförsörjning och näringsliv är en nödvändig förutsättning för att statliga infrastrukturinvesteringar ska ge full produktivitetseffekt. Regional nivå ska inte ersätta den nationella prioriteringen, men utan regional planeringssamordning riskerar även mycket stora statliga investeringar att få lägre samhällsekonomisk avkastning än förväntat.

4.3 Styrning och prioriteringsprinciper i den nationella planeringen

Region Norrbotten anser att Produktivitetskommissionens i grunden riktiga inriktning behöver kompletteras och fördjupas utifrån norra Sveriges förutsättningar.

Regionen vill särskilt lyfta behovet av:

- att redundans görs till ett styrande kriterium i nationell infrastrukturprioritering, inklusive krav på alternativa rutter, omledningskapacitet och tydliga måttal för robusthet i norra Sverige,
- att en tydlig och tidsatt färdplan fastställs för Malmbanan, med målsättning om fullständigt dubbelspår och med särskild prioritering av sträckan Luleå–Boden,
- att hela Norrbottenbanan säkras inom nuvarande planperiod och att projektbolag eller andra accelererande genomförandemodeller används för att öka byggtakten,
- att staten aktivt styr mot gränsöverskridande interoperabilitet, inklusive stöd till Finlands standardspårssatsningar i norr, framtagande av en gemensam svensk-finsk tidsplan för stråket Haparanda/Torneå–Kemi–Uleåborg samt ett strategiskt utnyttjande av TEN-T-finansiering,
- att nationella prioriteringsmetoder i större utsträckning tar höjd för scenarier med avbrott i Östersjötrafiken och inkluderar landbaserad redundans för försörjning och krisberedskap.

Ett stort problem är dagens samhällsekonomiska kalkylmodeller som i hög grad premierar kortsiktiga tidsvinster i tätbefolkade stråk, medan nyttor kopplade till robusthet, redundans, exportkapacitet, försörjningstrygghet, militär mobilitet och så kallade optionsvärden systematiskt undervärderas.

För norra Sveriges del innebär detta att projekt med mycket stor betydelse för nationell konkurrenskraft och säkerhet kan få låg samhällsekonomisk kvot, trots att konsekvenserna av störningar eller uteblivna investeringar är mycket stora. Regionen menar därför att prioriteringsmodellerna behöver kompletteras med

indikatorer för robusthet, strategisk betydelse och långsiktiga näringslivseffekter, så att beslutsunderlagen bättre speglar faktiska samhällsrisker och nationella nyttor.

Produktivitetskommissionens inriktning på transportinfrastruktur är riktig, men att den behöver spetsas med ett tydligare fokus på nordlig och arktisk redundans, gränsöverskridande interoperabilitet och tidsatta kapacitetsåtgärder. Givet den pyramidformade strukturen i norra Sverige, den begränsade möjligheten till omledning vid störningar, Östersjöns sårbarhet samt regionens strategiska kopplingar till Norge och Finland, är ett robust och redundanssäkert transportsystem i Norrbotten en nationell förutsättning för ökad produktivitet, konkurrenskraft och säkerhet.

5. Energisystemet är en flaskhals för industriell omställning

Produktivitetskommissionen konstaterar att elektrifieringen av industri och transport kommer att innebära en mycket kraftig ökning av elanvändningen och att elsystemets kapacitet är en avgörande förutsättning för produktivitetstillväxt. Region Norrbotten delar denna analys, och vill betona att utmaningen är särskilt akut i norra Sverige, där en stor del av Sveriges energi- och effektutmaning är geografiskt koncentrerad.

I Norrbotten planeras och genomförs flera mycket elintensiva industriprojekt, bland annat inom fossilfri stålproduktion, vätgas, elektrifierad gruvarbete och batterivärdekedjor. Investeringarna är av nationellt och europeiskt strategiskt intresse och centrala för Sveriges klimatmål, exportförmåga och industriella konkurrenskraft. Samtidigt är de helt beroende av att överföringskapacitet, lokal nätstruktur och anslutningar byggs ut i takt med industrins behov.

Regionen vill understryka att elnätets kapacitet och robusthet i detta sammanhang inte är en långsiktig marknadsfråga, utan en omedelbar genomförandefråga. Bristande överföringskapacitet, osäkerhet kring anslutningsvillkor, ledningsdragningar och tidplaner kan direkt motverka de produktivets- och klimatvinster som kommissionens reformagenda syftar till att uppnå. När investeringar är kapitalintensiva och tidskritiska leder osäkerhet i elnätsfrågor till ökade riskpremier, fördröjade projekt och i vissa fall till att etableringar skjuts upp, skapas ned eller uteblir helt.

Utebliven eller försenad nätutbyggnad innebär både tekniska begränsningar i elsystemet, och betydande alternativkostnader i form av uteblivna produktionsvolymer, exportintäkter och framtida skattebaser. När industriella investeringar bromsas på grund av osäker elförsörjning påverkas inte bara regional utveckling, utan även statens långsiktiga intäktbas och möjligheten att finansiera välfärd och klimatomställning. Investeringar i elnät och systemstabilitet är ett sätt att säkra framtida nationalinkomster.

Nuvarande marknadsmodeller och intäktsregleringar ger samtidigt begränsade incitament för nätägare att genomföra mycket stora, långsiktiga investeringar i områden med låg befolkningstäthet, trots mycket stora och koncentrerade elbehov från industriell verksamhet. Kostnaderna för nätutbyggnad faller i hög grad på lokala och regionala aktörer, medan nyttorna i stor utsträckning tillfaller nationell och europeisk nivå genom ökad export, stärkt konkurrenskraft och minskade utsläpp. Regionen bedömer detta som ett tydligt exempel på strukturellt marknadsmisslyckande, där samhällsekonomiskt motiverade investeringar kan utebli eller fördröjas utan statlig medverkan.

Mot denna bakgrund anser Region Norrbotten, i linje med kommissionens resonemang om statligt ansvar vid nationella systemrisker, att staten behöver ta ett tydligare ansvar för att säkerställa att elektrifieringens flaskhalsar hanteras med tillräcklig prioritet, samordning och riskdelning. För Norrbotten är detta särskilt angeläget eftersom regionen bär en oproportionerligt stor del av

genomförandebördan för den industriella omställningen, medan nyttorna i hög grad tillfaller hela landet och EU.

Region Norrbotten anser därför att regeringen i genomförandet särskilt bör säkerställa att:

- utbyggnad av överföringskapacitet inom och genom Norrbotten ges hög prioritet i nationella nätutvecklingsplaner och i berörda myndigheters styrning,
- finansierings- och riskdelningsmodeller utvecklas för kritisk nätinфраstruktur, exempelvis genom statlig medfinansiering eller statliga garantier för samhällskritiska ledningar,
- marknadsregler och incitament utformas så att lokal produktion, flexibilitet och systemtjänster kan utvecklas, vilket stärker elsystemets robusthet och möjliggör mer effektivt utnyttjande av befintligt nät.

Regionen vill samtidigt betona att reformer för snabbare processer inom energiområdet måste kombineras med tillräcklig myndighetskapacitet och tydliga uppdrag. Om ambitionen är kortare ledtider och snabbare nätutbyggnad krävs att berörda myndigheter har resurser, kompetens och incitament att prioritera dessa ärenden. Utan förstärkt genomförandekapacitet riskerar även välformulerade reformer att få begränsad faktisk effekt.

Ett väl fungerande energisystem i norra Sverige är en grundförutsättning för hela landets industriella konkurrenskraft, klimatomställning och långsiktiga produktivitetstillväxt. När grundläggande system för transport och elförsörjning inte byggs ut i takt med industrins behov begränsas inte bara enskilda projekt, utan hela värdekedjors utveckling. Infrastruktur och energi är därmed inte stödjande faktorer vid sidan av industripolitiken, utan en integrerad del av förutsättningarna för produktivitet, export och teknisk omställning.

Det är också tydligt att både nätutbyggnad och industriell elektrifiering är beroende av hur väl tillståndprocesser, markanvändning och myndighetssamordning fungerar, vilket gör reformer av tillståndssystemet till en central del av produktivetsagendan.

6. Tillståndprocesser och samhällsplanering

Produktivitetskommissionen identifierar tillståndprocesser som en av de mest tillväxthämmande flaskhalsarna i svensk ekonomi. Region Norrbotten delar denna analys och vill betona att i ett län med flera samtidiga, storskaliga och strategiska industriprojekt blir genomförbarheten i prövningar, samordning och tidiga besked avgörande för Sveriges samlade produktivitet, exportförmåga och klimatomställning.

Regionens erfarenhet är att fragmenterade prövningar, parallella processer och sena kompletteringskrav skapar betydande osäkerhet för kapitalintensiva investeringar inom industri, energi och infrastruktur. Osäkerheten påverkar både tillståndsfasen, och hela investeringskedjan, inklusive finansiering, upphandling, byggstart och produktionsplanering. För projekt med stora kapitalbindningar innebär även relativt korta förseningar ökade kapitalkostnader, högre riskpremier och i vissa fall beslut om att skjuta upp, skala ned eller ompröva investeringar.

Ineffektiva tillståndprocesser är en direkt produktivitetshämmande faktor. Fördröjda investeringar innebär utebliven produktionskapacitet, förlorade exportintäkter och minskade framtida skattebaser. I ett läge där stora delar av den industriella omställningen är tidskritisk riskerar tillståndsrelaterade flaskhalsar att direkt motverka de samhällsekonomiska vinster som produktivetsreformer i andra delar av systemet syftar till att skapa.

6.1 Effektiviseringsreformer och territoriella konsekvenser

Region Norrbotten tolkar produktivitetskommissionens samlade inriktning som ett tydligt effektivitetsspår där fokus ligger på förenkling, standardisering, tidigare bindande besked och i flera delar ökad statlig styrning. I flera förslag minskar kommunernas rådighet genom snäva tidsfrister, ökad standardisering, mer parallella processer och möjlighet att i vissa fall pröva kommunala veton.

Inriktningen mot mer standardiserade och tidigare bindande besked kan bidra till ökad förutsägbarhet, men innebär samtidigt en risk för att kvaliteten i avvägningarna försämras och att lokala och regionala konsekvenser inte fullt ut beaktas. Regionen bedömer att inriktning lätt blir trubbig i ett län med stora skillnader mellan glesbygd, landsbygd, tätorter och städer, där planeringskapacitet, markförhållanden och samhällsstruktur varierar kraftigt.

Generella tidsfrister och standardiserade processer kan därmed få ojämna effekter och i vissa fall leda till sämre beslutsunderlag, ökad konflikt och minskad legitimitet i genomförandet. Regionen ser också en risk för att snävare tidsfrister i tidiga skeden förskjuter belastningen till senare delar av processen, exempelvis genom fler kompletteringar, överklaganden och omprövningar, vilket kan motverka ambitionen om kortare totala ledtider.

6.2 Förutsägbarhet förutsätter samordning

Förutsägbarhet förutsätter tydliga ansvarsförhållanden, samlade besked från statliga aktörer, samt långsiktiga och samordnade förutsättningar för mark, infrastruktur och kompetensförsörjning. I detta sammanhang är regional samordning central. Många av de mest komplexa avvägningarna rör mark- och vattenanvändning, riksintressen och infrastrukturstråk som sträcker sig över kommungränser och kräver helhetssyn snarare än enskilda beslut.

Regionens erfarenhet är att tidig, strukturerad och formell samverkan mellan projektörer, kommuner, region, statliga myndigheter och berörda intressegrupper är en av de mest effektiva åtgärderna för att minska risken för sena kompletteringar, omtag i projektering och överklaganden. Sådan samordning kan därmed bidra till kortare totala ledtider utan att rättssäkerhet eller kvalitet i avvägningarna försvagas.

6.3 Tidigare hantering av målkonflikter

I Norrbotten sammanfaller ofta riksintressen för mineral, rennäring, naturvård, energi och totalförsvar inom samma geografiska områden. Målkonflikter är snarare regel än undantag. Otydliga eller sent hanterade målkonflikter leder ofta till omtag i planering och tillstånd, ökade kostnader för projektering, och fördröjda investeringsbeslut. Vilket i förlängningen innebär både direkta samhällsekonomiska förluster och minskad investeringsvilja. Regionen menar därför att målkonflikter i större utsträckning behöver hanteras tidigt och på rätt nivå.

Som ett exempel kan nämnas rennäringens riksintresse, där sena samråd ofta leder till svårlösta konflikter i tillståndsskeden. Tidigare dialog och tydligare strategisk planering kan i många fall bidra till att identifiera lämpliga lokaliseringar och anpassningar innan stora resurser har investerats i projektering och ansökningar. Regionen menar att staten behöver ta ett tydligare ansvar för att samordna sina egna intressen innan de möter kommunal planering och enskilda projekt.

6.4 Regionala strategier som verktyg för helhetssyn och konflikthantering

Region Norrbotten menar att regionala utvecklingsstrategier och andra regionala planeringsunderlag på sikt kan bidra till att skapa helhetssyn över mark- och vattenanvändning, bättre avvägningar mellan riksintressen, färre sena överraskningar i tillståndprocesser, och ökad förutsägbarhet för investerare och kommuner.

I Region Norrbottens regionala utvecklingsstrategi lyfts markanvändning som en av länets mest komplexa utvecklingsfrågor, med många konkurrerande anspråk på samma ytor. Strategin betonar att mark- och vattenresurser behöver hanteras med helhetssyn och dialog, så att den samlade påverkan inte blir större än nödvändigt och så att samhällsutveckling kan ske parallellt med miljöhänsyn och näringslivsutveckling.

Regionen ser därför behov av att regional nivåns roll tydliggörs och stärks om staten går vidare med ny planlagstiftning eller förändringar i planmonopolet. Regional samordning bör, tillsammans med det statliga ansvaret, ses som ett centralt verktyg för att förbättra beslutsunderlag och minska konflikter.

6.5 Särskild prövningskanal och nationell samordningsfunktion

Region Norrbotten anser att reformer av tillståndprocesserna bör kombinera:

- tidiga, strukturerade dialoger mellan projektörer, kommuner, region, statliga myndigheter och berörda intressen,
- tydlig nationell prioritering av strategiska projekt, där statliga myndigheter ges uppdrag att samordna sina prövningar utifrån gemensamma tidsramar,
- samlat myndighetsansvar för processledning, snarare än att ansvaret i praktiken vältras över på projektörer och kommuner.

Ett konkret förslag är att införa en särskild prövningskanal för strategiska industriprojekt i norra Sverige, med samlad handläggning och en nationell samordningsfunktion med mandat att koordinera statliga insatser. Syftet är inte att sänka miljökrav eller rättssäkerhet, utan att minska osäkerheten kring processens längd, ansvarsfördelning och informationskrav, samt att säkerställa att målkonflikter identifieras och hanteras tidigt i processen.

6.5 Myndighetskapacitet som kritisk genomförandefråga

Snabbare processer förutsätter tillräcklig myndighetskapacitet. Om ambitionen är kortare handläggningstider måste berörda myndigheter ha tillgång till relevant sakkompetens, tillräckliga personella resurser, och tydliga instruktioner om prioritering av strategiska ärenden.

I annat fall finns en betydande risk att reformer enbart flyttar arbetsbördan mellan aktörer och nivåer, utan att den totala genomförandetiden faktiskt minskar.

Riktade satsningar på kompetensförsörjning och myndighetskapacitet kopplat till prövning, tillsyn och uppföljning är därför en nödvändig del av varje seriös reformagenda för snabbare tillståndprocesser.

6.6 Fysisk planering, attraktivitet och produktivitet

När det gäller fysisk planering välkomnar regionen effektiviseringar i plan- och byggprocessen, men är kritisk till förslag som begränsar kommuners möjlighet att arbeta med gestaltning, sociala kvaliteter och platsanpassning. I Region Norrbottens syn på samhällsplanering är funktionella, sociala och estetiska värden en del av samma helhet. Trygga och attraktiva livsmiljöer är en central faktor för, kompetensförsörjning, inflyttning, boende, och social hållbarhet.

Planeringskvalitet handlar därför inte om ”tycke och smak”, utan om långsiktiga förutsättningar för att investeringar ska kunna omsättas i faktisk produktion, innovation och skattebas. Planeringskvalitet är därmed inte ett hinder för produktivitet, utan en förutsättning för långsiktig genomförbarhet, ökad attraktivitet och tillväxt.

6.7 Produktivitet kräver platsanpassad styrning

Effektivare tillståndprocesser är avgörande för produktivitetstillväxten, men reformerna behöver utformas så att de stärker genomförbarhet, legitimitet, och samordning i komplexa industriregioner. Generella tidsfrister, ökad standardisering och centralisering riskerar att bli ineffektivt i ett län med stora variationer i geografi, markanvändning och samhällsstruktur. För att investeringar ska kunna realiseras i tid krävs tidig dialog, tydligare regional samordning, starkare statlig koordinering av egna intressen, och tillräcklig myndighetskapacitet. Först när de olika faktorerna och beslutsnivåerna samverkar kan de fulla produktivitetstvinsterna av den industriella omställningen realiseras.

7. Industriell omställning, skog och mineral

7.1 Industriell omställning som nationell produktivetsfråga

Region Norrbotten delar Produktivitetskommissionens bedömning att strukturell omvandling och tekniksprång är centrala drivkrafter för långsiktig produktivitet. I norra Sverige sker omvandlingen redan, genom omfattande investeringar i fossilfri stålproduktion, elektrifiering, vätgasteknik och ny processteknik inom gruv- och metallindustrin. Investeringarna i ny- och befintlig expansiv industri utgör en väsentlig del av Sveriges samlade klimatstrategi, exportförmåga och industriella konkurrenskraft.

I ett sådant läge blir genomförbarheten i tillstånd, infrastruktur, elförsörjning och samhällsplanering avgörande produktivetsfaktorer. Om investeringar fördröjs eller inte kan realiseras fullt ut uppstår inte bara regionala förluster, utan också uteblivna nationella produktivetsvinster, minskade exportintäkter och svagare bidrag till klimatomställningen.

7.2 Skog och bioekonomi – från råvarubas till värdekedjeutveckling

Produktivitetskommissionen lyfter skogens roll i den biobaserade omställningen och behovet av innovation i skogsbaserade värdekedjor. Region Norrbotten delar denna inriktning men vill tydligare betona att produktivets- och välbefinnandeffekterna i hög grad beror på var förädling, kompetensuppbyggnad och investeringar lokaliseras.

Norrbotten har mycket stora skogliga resurser men en mer begränsad förädlingskapacitet i relation till råvarubasen. Utan riktade insatser riskerar regionen att fortsatt främst bidra med lågförädlad råvara, medan högre förädlingsled, innovationsmiljöer och avancerade tjänster koncentreras till andra delar av landet eller till internationella aktörer. Högre regional förädlingsgrad bidrar till större kunskapsinnehåll i produktionen, bättre resursutnyttjande och mer robusta lokala arbetsmarknader.

Region Norrbotten menar därför att bioekonomiska satsningar bör kopplas tydligare till regional värdekedjeutveckling, genom: stöd till industriell förädling och cirkulära flöden nära råvarubasen, satsningar på pilot- och demonstrationsanläggningar för nya biobaserade material och kemikalier, samt stärkt koppling mellan skogsnäring, processindustri, forskning och entreprenörskap.

Samtidigt måste produktivetsökning förenas med långsiktigt hållbar skogsförvaltning, där biologisk mångfald, klimatnytta och stabil råvaruförsörjning hanteras integrerat. En uthållig bioekonomi förutsätter att miljömässig hållbarhet betraktas som långsiktigt värdeskapande.

7.3 Mineral, metaller och strategisk autonomi

Den gröna och digitala omställningen innebär ett kraftigt ökat behov av metaller och mineral, inklusive flera råvaror som klassas som kritiska ur ett europeiskt försörjningsperspektiv. Region Norrbotten står redan i dag för en mycket stor andel

av EU:s järnmalmsproduktion och har betydande potential även inom koppar, grafit och sällsynta jordartsmetaller.

Regionen vill betona att tillgången till resurser inte enbart är en fråga för svensk industri, utan också en betydande del av Europas strategiska autonomi, klimatomställning och säkerhetspolitik. Investeringar i prospektering, gruvdrift, förädling och återvinning är viktiga delar av ett sammanhängande värdekedjesystem där Sverige har möjlighet att inta en ledande internationell roll.

Samtidigt är mineralutvinning förknippad med betydande lokala konsekvenser för markanvändning, miljö och samhällsstruktur. Åtgärder för att stärka gruvnäringens värdekedjor och ökade produktivitet behöver därför också omfatta:

- tillgång till testmiljöer för ny teknik och automatisering,
- starkare koppling mellan gruvor, utrustningsleverantörer och forskning,
- effektiva och rättssäkra tillståndsprocesser med tidig hantering av målkonflikter,
- lokal och regional kapacitet att hantera samhällseffekter av stora etableringar.

Region Norrbotten ser här en tydlig koppling mellan industripolitik, regional utvecklingspolitik och säkerhetspolitik. För att värdekedjorna ska bli långsiktigt konkurrenskraftiga krävs att även kommunal planering, bostadsförsörjning, välfärd och kompetensförsörjning utvecklas parallellt med industrins investeringar.

7.4 Lokal återbäring, legitimitet och långsiktig genomförbarhet

Det finns ett viktigt samband mellan lokal nytta, social acceptans och genomförbarhet i stora industri- och mineralprojekt. I kommuner där gruvor och processindustrier etableras uppstår betydande kostnader för bostäder, infrastruktur, utbildning, hälso- och sjukvård samt samhällsservice. Samtidigt tillfaller en stor del av de direkta skatteintäkterna nationell nivå eller andra kommuner, exempelvis när arbetskraften pendlar in utan att vara folkbokförd lokalt.

Detta skapar en situation där lokala samhällen bär betydande delar av omställningens praktiska konsekvenser, samtidigt som de ekonomiska intäkterna i stor utsträckning tillfaller andra nivåer. På sikt riskerar detta att undergräva både investeringsklimat och samhällelig legitimitet, vilket i sin tur kan påverka tillståndsprocesser, planering och lokal samverkan.

Region Norrbotten menar därför att system för ekonomisk återföring och kompensation behöver utvecklas, exempelvis genom kommunal andel av mineralersättning eller naturresursavgifter, långsiktiga finansieringslösningar för samhällsomvandling och infrastruktur, och/eller mekanismer som stärker incitament för inflyttning och folkbokföring i etableringskommuner. Sådana lösningar blir indirekt viktiga investeringar i genomförandekapacitet och stabilitet i strategiskt viktiga värdekedjor.

7.5 Tidig hantering av riksintressen och lokal delaktighet

I Norrbotten sammanfaller ofta riksintressen för mineral, energi, naturvård, totalförsvar och rennäring inom samma geografiska områden, vilket kräver mer systematiska former för tidig samordning.

Samebyarnas tidiga involvering är ett tydligt exempel på hur riksintressen kan behöva hanteras mer proaktivt. När rennäringens förutsättningar integreras sent i processerna ökar risken för konflikt, överklaganden och förseningar. Tidig och strukturerad dialog, med tydliga mandat för statliga aktörer att väga samman olika riksintressen, kan minska osäkerhet för samtliga parter och bidra till mer förutsägbara processer.

Regionen vill här understryka att detta inte handlar om att ge ett riksintresse företräde framför ett annat, utan om att skapa bättre beslutsunderlag, minska sena omtag och stärka legitimiteten i avvägningarna.

Industriell omställning, bioekonomi och mineralutvinning är beroende av samhällssystemens samlade förmåga att bära snabb tillväxt. När produktion, forskning och värdekedjor byggs ut i snabb takt måste även bostäder, service och lokal infrastruktur utvecklas parallellt. Utan fungerande bostadsmarknader riskerar arbetskraftens rörlighet att begränsas, vilket blir en ny flaskhals för produktivitet och genomförande.

8. Bostadsmarknad och byggande i samhällsomvandlingsregioner

Bostadsbrist är i dag en av de mest begränsande faktorerna för industrins expansion och arbetsmarknadens funktion i norra Sverige. Region Norrbotten delar Produktivitetskommissionens bedömning att en välfungerande bostadsmarknad är avgörande för arbetskraftens rörlighet, företagens rekryteringsmöjligheter och framväxten av produktiva kluster, och därmed för långsiktig produktivitetstillväxt.

I flera kommuner i Norrbotten sammanfaller dock mycket stora investeringsbehov i bostäder med låg lokal betalningsvilja, höga byggkostnader och en begränsad marknad för kommersiell fastighetsfinansiering. Detta skapar ett strukturellt glapp mellan samhällsekonomiskt behov och privatekonomisk lönsamhet, där bostadsbyggande som är nödvändigt för nationellt strategiska industrisatsningar inte alltid är kommersiellt genomförbart utan offentliga riskdelningslösningar.

Bostadsbristen i Norrbotten utgör ett direkt tillväxthinder. När företag inte kan rekrytera och när arbetskraft tackar nej till jobb på grund av boendesituationen, eller när etableringar fördröjs eftersom samhällen inte kan växa i takt med industrin, uppstår betydande alternativkostnader i form av utebliven produktion, förlorade exportintäkter och försvagade framtida skattebaser.

I kommuner som Kiruna och Gällivare tillkommer dessutom omfattande samhällsomvandling till följd av gruvbrytning, där hela bostadsområden behöver flyttas eller ersättas. Dessa processer är unika i nationell jämförelse och innebär både högre byggkostnader och större finansiell osäkerhet. Här är bostadsbyggande en förutsättning för att befintlig och ny industriell verksamhet överhuvudtaget ska kunna fortgå, vilket ytterligare stärker argumentet för att bostadsförsörjning i dessa områden bör betraktas som en del av den nationella industripolitiken.

Produktivitetskommissionens fokus på effektivare byggprocesser, kortare ledtider och minskade regelbördor är i grunden relevant även för Norrbotten. Att effektivisera överprövningen när beslut överensstämmer med översiktsplaner och styrdokument anses också positivt. Region Norrbotten betonar dock att bostadsmarknaden i samhällsomvandlings- och glesbygdsregioner skiljer sig strukturellt från storstadsregioner. Reformförslag som i huvudsak syftar till att öka utbudet där efterfrågan och betalningsviljan redan är hög får begränsad effekt i regioner där huvudproblemet är att projektkalkyler inte bär, trots stort samhällsekonomiskt behov.

Regionen vill därför särskilt lyfta behovet av långsiktiga och förutsägbara finansieringslösningar, snarare än tillfälliga stödprogram, för bostadsinvesteringar i omställningskommuner. Kortvariga eller projektbaserade stöd skapar osäkerhet och försvårar uppskalning av bygghänsyn och industriella byggmetoder.

Mot denna bakgrund anser Region Norrbotten att staten bör ta ett tydligare ansvar genom:

- statliga riskdelningsmodeller eller garantier för bostadsinvesteringar i omställningskommuner, där samhällsekonomiskt motiverade projekt annars inte blir genomförbara,

- långsiktiga finansieringslösningar som möjliggör kontinuitet i bostadsbyggandet, vilket stärker byggbranschens kapacitet och minskar kostnadsvariationer över tid,
- fortsatt kommunalt planmonopol med möjlighet att styra bebyggelsens utformning, så att bostadsutvecklingen bidrar till attraktiva, trygga och funktionsblandade livsmiljöer som stärker regionens långsiktiga attraktivitet för arbetskraft.

Samtidigt behöver det befintliga bostadsbeståndet bättre omhändertas.

Nyproduktion utgör i dag endast en mycket liten del av det totala bostadsutbudet, medan stora delar av beståndet står inför behov av renovering, energieffektivisering och anpassning till förändrade hushållsstrukturer. Åtgärder som underlättar ombyggnad, omvandling av användningsområden och flexiblere nyttjande av byggnader kan därför ge betydande produktivitets- och hållbarhetsvinster, särskilt i ett län där behov och förutsättningar kan förändras snabbt mellan olika orter.

Förslaget att förenkla möjligheterna att ändra byggnaders användningsområde ses positivt. Flexiblere och mer lättillgängliga regler kan skapa ett mer dynamiskt och resurseffektivt byggande. Om byggande redan vid nyproduktion utformas för att kunna rymma olika funktioner över tid minskar framtida omställningskostnader och den långsiktiga hållbarheten stärks. Därför behövs en översyn av dagens regler för byggnads- och verksamhetsklassning så att omställning mellan olika typer av bostäder eller lokaler blir enklare och mer förutsägbart.

När det gäller hyressättning och bruksvärdesystem delar regionen bedömningen att dagens system i vissa avseenden hämmar både bostads- och arbetsmarknadens funktion. Samtidigt vill regionen understryka att reformer måste ta hänsyn till regionala marknader med låg betalningsvilja men höga produktionskostnader. Justeringar i hyressättningen vid nyproduktion kan vara nödvändiga för att attrahera investeringar, men bör kombineras med långsiktiga sociala skyddsmekanismer för att säkerställa att hushåll med svagare ekonomi inte trängs ut från sina bostäder. Om kompensationen utformas som tidsbegränsad eller engångsvis finns en risk att resurssvaga hushåll på sikt inte klarar de ökade kostnaderna, vilket i värsta fall kan leda till att de tvingas flytta. För att undvika detta föreslår Region Norrbotten att omregleringsvinster i stället avsätts i en statlig eller regional bostadsfond som möjliggör långsiktig och stabil kompensation.

Region Norrbotten ser positivt på förslag om att låta värdeökningar till följd av reformer bidra till finansiering av sociala kompensationer, exempelvis genom någon form av omregleringsavgift eller bostadsfond, där stöd kan ges över tid till hushåll som annars riskerar att drabbas av kraftigt höjda boendekostnader. På så sätt kan investeringar och social hållbarhet förenas, även i regioner med begränsad betalningsförmåga.

När det gäller byggmetoder kan modulärt och industrialiserat byggande bidra till kostnadseffektivitet och snabbare produktion, men bör kombineras med krav på arkitektonisk kvalitet, energiprestanda och social hållbarhet. Erfarenheter och forskning visar att lågkvalitativa bostadsmiljöer riskerar att skapa framtida samhällsproblem, som i sin tur påverkar både offentlig ekonomi, social sammanhållning och arbetskraftens vilja att stanna kvar. Planeringskvalitet och bostadskvalitet är därför inte kostnadsdrivande särintressen, utan investeringar i långsiktig regional produktivitet.

Bostadsförsörjningen i samhällsomvandlingsregioner måste ses som en integrerad del av tillväxt- och industripolitiken. Utan fungerande bostadsmarknader kan inte arbetskraft, kompetens och företag samlokaliseras i den takt som krävs för att realisera de produktivitetsvinster som den industriella omställningen förutsätter.

Även när planering och byggande kan genomföras effektivt återstår frågan om hur investeringar ska finansieras i marknader med höga byggkostnader och begränsad lokal betalningsförmåga. Tillgång till kapital och fungerande finansieringslösningar blir därmed avgörande för om bostadsbyggande och företagsinvesteringar faktiskt kan realiseras.

9. Kapitalförsörjning och regionala marknadsmisslyckanden

Produktivitetskommissionen bedömer att den svenska kapitalmarknaden i stort fungerar väl. Region Norrbotten delar denna bedömning på nationell nivå, men vill samtidigt betona att detta genomsnittsperspektiv döljer betydande regionala skillnader i tillgång till finansiering. För företag i glesbefolkade och geografiskt perifera delar av landet är kapitalförsörjningen ofta mer begränsad, dyrare och förenad med högre osäkerhet, vilket påverkar möjligheterna att investera, växa och bidra till produktivitetstillväxt.

Tillgång till kapital är en grundläggande förutsättning för att företag ska kunna etableras, expandera och genomföra tekniska och organisatoriska investeringar. Kapitalfördjupningen, det vill säga omfattningen och kvaliteten på kapitalstocken, har därmed direkt betydelse för arbetsproduktivitet och konkurrenskraft. När företag i vissa regioner systematiskt möter sämre finansieringsvillkor riskerar detta att leda till en långsammare strukturomvandling, lägre investeringstakt och därmed lägre produktivitet på nationell nivå.

9.1 Strukturella skillnader i kapitalmarknadens funktion

Riskkapitalinvesteringar i Sverige är till stor del koncentrerade till vissa sektorer och geografiska områden, särskilt till storstadsregioner och till branscher med tydliga skalbarhetslogiker. Samtidigt är banksektorns affärsmodeller alltmer standardiserade och centraliserade, vilket innebär att kreditprövning i minskande utsträckning bygger på lokal kännedom om företag, marknader och affärsmodeller.

Under de senaste cirka 15 åren har omkring hälften av Sveriges bankkontor lagts ned, med särskilt stor påverkan på landsbygds- och glesbygdsområden. Minskad fysisk närvaro, centraliserade kreditprocesser och förlust av lokal företagskännedom innebär ökade transaktionskostnader, sämre tillgång till kvalificerad finansiell rådgivning och ofta mer restriktiv kreditgivning för små och medelstora företag i regioner som Norrbotten.

Digitala finansiella tjänster kan bidra till effektivisering och tillgänglighet, men kan inte fullt ut kompensera för de strukturella förutsättningar som präglar mycket glesbefolkade regioner, där avstånd, begränsad marknadsvolym och höga fasta kostnader påverkar både riskbedömning och affärslogik. Kapital tenderar därmed att söka sig till miljöer där avkastning bedöms som mer förutsägbart, vilket ytterligare förstärker den geografiska koncentrationen.

Det låga fastighetsvärden i förhållande till produktionskostnader utgör ett särskilt strukturellt hinder för lånefinansiering i stora delar av länet. Fastigheter fungerar därmed som svaga säkerheter, vilket innebär att företagare ofta tvingas ställa personlig borgen för att genomföra investeringar. Detta ökar den privatekonomiska risken, hämmar entreprenörskap och kan på sikt minska både nyetableringar och expansionsvilja.

9.2 Konsekvenser för tillväxt, strukturomvandling och produktivitet

Begränsad tillgång till kapital i detta sammanhang är inte främst ett företagsproblem, utan ett systemproblem med direkta konsekvenser för produktiviteten. När företag inte kan finansiera investeringar i ny teknik, kapacitet eller affärsutveckling fördröjs strukturomvandlingen och potentialen för produktivitetsoökningar realiseras inte fullt ut.

Detta får särskilt stora konsekvenser i en region som är starkt exportberoende och där näringslivet till stor del är kopplat till energi-, mineral- och industrivärdekedjor av nationellt och europeiskt strategiskt intresse. Om lokala underleverantörer, tjänsteföretag och innovationsdrivna småföretag inte får tillgång till kapital riskerar hela värdekedjor att försvagas, vilket i förlängningen påverkar både stora industrietableringar och statens framtida skattebas.

Uteblivna eller fördröjda investeringar innebär därmed betydande alternativkostnader i form av lägre produktionsvolym, förlorade exportintäkter och minskad innovationsförmåga. Kapitalförsörjning i glesbefolkade industriregioner bör betraktas som en självklar del av den nationella produktivitet- och tillväxtpolitiken.

9.3 Offentliga aktörers roll för kapitalförsörjningen

I flera kommuner i Norrbotten är Sparbanken Nord den enda närvarande banken, och i vissa delar saknas lokal banknärvaro helt. Vilket gör att kompletterande offentliga finansieringsaktörer såsom Almi Företagspartner och Norrlandsfonden i praktiken har fått en bärande roll i kapitalförsörjningen, snarare än en kompletterande.

På kort sikt skapar detta förutsättningar för investeringar, men på längre sikt innebär det risker för beroendestrukturer, minskad marknadsdynamik och undanträngning av privat kapital. Regionen bedömer att ett kapitalförsörjningssystem som i huvudsak vilar på offentliga aktörer är sårbart, särskilt om statliga anslag eller EU-medel omfördelas eller minskar över tid.

Samtidigt konstaterar Region Norrbotten att dessa offentliga aktörer i dag är helt avgörande för att överhuvudtaget möjliggöra investeringar i delar av regionen. Vilket illustrerar tydligt förekomsten av varaktiga strukturella marknadsmisslyckanden, som inte kan lösas genom generella nationella åtgärder eller genom antagandet att marknaden själv kommer att korrigera regionala obalanser.

Dessa strukturella förutsättningar har även erkänts på europeisk nivå. I artikel 2 i protokoll nr 6 till Sveriges och Finlands anslutningsfördrag till Europeiska unionen fastslås att de nordliga glesbefolkade områdena präglas av varaktiga nackdelar som motiverar särskild hänsyn i politikens utformning. Region Norrbotten menar att detta perspektiv i större utsträckning behöver integreras även i nationell finansmarknads- och näringspolitik.

9.4 Rekommendationer för en mer platsanpassad kapitalförsörjningspolitik

Mot denna bakgrund anser Region Norrbotten att kapitalförsörjningspolitiken i större utsträckning behöver utformas utifrån regionala strukturella förutsättningar, i syfte att stärka produktivitet och investeringar i hela landet.

Regionen föreslår därför att:

- ett tydligare territoriellt perspektiv integreras i nationella strategier för kapitalförsörjning, där glesbefolkade regioners strukturella förutsättningar beaktas i utformningen av styrmedel,
- långsiktiga och stabila villkor säkerställs för kompletterande offentliga finansieringsaktörer, särskilt Almi Företagspartner och Norrlandsfonden, i regioner där marknaden inte fullt ut fungerar,
- riskdelningsinstrument och kreditgarantier utvecklas för investeringar i regioner med låga fastighetsvärden, så att företag inte tvingas bära orimligt stora privata risker för samhällsekonomiskt motiverade investeringar,

- regionala fondstrukturer och saminvesteringsmodeller stärks, i syfte att bredda den geografiska spridningen av externt ägarkapital och minska beroendet av storstadsbaserade investerare,
- offentliga insatser utformas så att de stärker, snarare än ersätter, privat kapital där detta är möjligt, för att undvika långsiktig inlåsning i offentligt dominerade kapitalmarknader.

Systemet för företagsfrämjande behöver fortsätta att förenklas och samordnas, i linje med Produktivitetskommissionens rekommendationer om färre aktörer, gemensamma digitala ansökningssystem och systematiska, oberoende utvärderingar av stödets effekter. Minskad administrativ komplexitet är särskilt viktigt för små företag i regioner där tillgången till rådgivning och administrativa resurser är begränsad.

Kapitalförsörjningen i glesbefolkade regioner präglas av strukturella marknadsmisslyckanden som kräver ett mer platsanpassat och långsiktigt politiskt angreppssätt. Utan fungerande kapitalmarknader i hela landet riskerar investeringar, innovation och produktivitetstillväxt att koncentreras ytterligare, trots att stora delar av de strategiskt viktiga värdekedjorna finns lokaliserade i norra Sverige.

9.5 Kapitalbrist och innovationsspridning i små och medelstora företag

Den begränsade tillgången till kapital påverkar både företagets expansionsmöjligheter och begränsar spridningen av ny teknik, digitalisering och produktivitetshöjande innovationer i små och medelstora företag.

Digitalisering, automatisering och tillämpning av AI kräver ofta investeringar i utrustning, programvara, systemintegration, kompetensutveckling och förändrade arbetsprocesser. För flera mindre företag är detta förenat med relativt höga initiala kostnader, samtidigt som avkastningen ofta realiserar först på längre sikt och kan vara svår att kvantifiera i traditionella kreditbedömningar. När kapitalmarknaden i glesbefolkade regioner är restriktiv riskerar därför investeringar i produktivetsförbättrande teknik att skjutas upp eller utebli.

Detta skapar en negativ spiral där företag i regioner med sämre kapitalförsörjning inte fullt ut kan ta del av den tekniska utveckling som driver produktivitet i övriga delar av ekonomin. På sikt riskerar detta att leda till ökande regionala produktivitetsskillnader, lägre konkurrenskraft i lokala värdekedjor och svagare förutsättningar för att integrera små och medelstora företag i de större industriella omställningsprojekten.

Region Norrbotten menar därför att kapitalförsörjningspolitiken och innovationspolitiken behöver ses som två sidor av samma produktivitetssutmaning. Utan tillgång till kapital riskerar satsningar på digitalisering, AI och teknikspridning att främst komma större företag och storstadsregioner till del, trots att stora delar av den samhällsekonomiska nyttan av teknisk uppgradering finns i bred tillämpning bland små- och medelstora företag.

Kapitalförsörjning är emellertid inte enbart en fråga om fysiska investeringar i byggnader och anläggningar. För att företag ska kunna höja produktiviteten krävs också investeringar i ny teknik, digitala lösningar, forskning och innovation. Bristande tillgång till kapital i tidiga skeden riskerar därför att direkt bromsa spridningen av ny teknik, särskilt bland små och medelstora företag.

10. Teknisk utveckling, forskning, innovation och digitalisering

Produktivitetskommissionen bedömer att teknisk utveckling, forskning och innovation är de främsta drivkrafterna bakom den långsiktiga produktivitetssutvecklingen. Region Norrbotten delar denna bedömning. Avgörande faktorer är investeringar i forskning och utveckling, effektiv kunskapsspridning,

goda förutsättningar för innovativt entreprenörskap samt en företagsstruktur som möjliggör bred tillämpning av ny teknik.

Samtidigt vill regionen betona att innovationsprocesserna är starkt beroende av regional genomförandekapacitet. I glesbefolkade områden med långa avstånd, begränsat efterfrågeunderlag och höga fasta kostnader uppstår varaktiga marknadsmisslyckanden som motiverar offentliga insatser för att säkerställa samhällsekonomiskt önskvärda nivåer av innovationskapacitet och teknikspridning.

Utan sådana insatser riskerar både näringslivets utvecklingsmöjligheter och den offentliga sektorns effektivitet att försämrast, trots att den samhällsekonomiska avkastningen av teknisk utveckling kan vara mycket hög.

10.1 Regional FoU-kapacitet som förutsättning för industriell omställning

Region Norrbotten delar bedömningen att tydligare rollfördelning och stärkta drivkrafter för lärosäten kan bidra till högre kvalitet och bättre resursutnyttjande. Samtidigt kräver regional närvaro och långsiktig kompetensförsörjning att forskningsresurser även finns i glesa delar av landet, ofta i mindre men internationellt konkurrenskraftiga miljöer.

I Norrbotten finns forsknings- och innovationsmiljöer som är nära kopplade till industriell tillämpning inom exempelvis gruvteknik, material, energi, rymd, automation och digitala system. Miljöerna fungerar som viktiga broar mellan forskning och praktisk tillämpning, särskilt för små och medelstora företag som saknar egna forsknings- och utvecklingsresurser.

Regionens starka deltagande i internationella forskningsprogram, bland annat inom Horisont 2020 i relation till befolkningsstorlek, visar att även geografiskt perifera regioner kan vara konkurrenskraftiga när samverkan och specialisering sker strategiskt.

10.2 Missionsdriven forskning och små forskningsmiljöers styrkor

Region Norrbotten ser positivt på förslag om missionsdrivna forskningmodeller, där tydliga samhällsutmaningar styr inriktningen, exempelvis inom klimatomställning, energisystem, industriell digitalisering och försörjningsberedskap.

Små och flexibla forskningsmiljöer kan i detta sammanhang vara särskilt väl lämpade genom korta beslutsvägar, organisatorisk anpassningsförmåga och nära samverkan med näringsliv och offentlig sektor. Detta gör dem väl lämpade för tvärdisciplinära program där tillämpning och genomförbarhet är centrala.

Region Norrbotten anser att mindre lärosäten och forskningsinstitut ska ses som strategiska resurser i utvecklingen av missionsdriven forskning, snarare än som perifera aktörer i ett system som ofta koncentrerar resurser till redan starka miljöer.

10.3 Innovationsspridning till näringslivet och koppling till kapitalförsörjning

Region Norrbotten delar kommissionens bedömning att kopplingarna mellan akademi, näringsliv och offentlig sektor behöver stärkas, bland annat genom ökad rörlighet mellan sektorer, tydligare meritvärdering av samverkan samt bättre stöd för kommersialisering av forskningsresultat.

Samtidigt vill regionen betona att innovationspolitikens framgång beror på företagens faktiska förmåga att investera i och tillämpa ny teknik. För små och medelstora företag innebär digitalisering, automation och AI ofta investeringar i utrustning, systemintegration, kompetens och förändrade arbetssätt. Investeringarna är ofta kapitalintensiva och förenade med osäker avkastning på kort sikt.

I regioner där tillgången till både lån och riskkapital är begränsad riskerar därför teknikspridning att gå långsammare, även när relevanta lösningar finns tillgängliga. Kapitalförsörjningspolitiken och innovationspolitiken är starkt sammanlänkade, och

utan tillgång till finansiering riskerar satsningar på forskning, digitalisering och AI att främst gynna större företag och urbana kluster, trots att stora delar av produktivitetspotentialen finns i bred tillämpning bland små- och medelstora företag.

10.4 Statens roll för digitalisering och artificiell intelligens

Produktivitetskommissionen lyfter digitalisering och artificiell intelligens som centrala verktyg för produktivitetsökning i både näringsliv och offentlig sektor. Region Norrbotten delar denna bedömning och välkomnar betoningen på behovet av komplementära investeringar i kompetens, organisation och arbetssätt. Samtidigt konstaterar regionen att genomförandeförutsättningarna skiljer sig kraftigt mellan olika delar av landet. I regioner med stora geografier, begränsad tillgång till IT-kompetens och små administrativa organisationer är kostnaderna för digital omställning relativt sett betydligt högre.

Region Norrbotten menar därför att statens roll i digitaliseringen bör fokusera på att tillhandahålla gemensamma strukturella förutsättningar, snarare än att utveckla detaljerade verksamhetssystem. Särskilt viktigt är gemensamma nationella standarder, interoperabilitet mellan system, och tydliga rättsliga ramar för datadelning och AI-användning.

Utformning av verksamhetsnära lösningar bör däremot ske lokalt och regionalt, där kunskapen om faktiska arbetsprocesser finns. Erfarenheter visar att centraliserade IT-lösningar ofta leder till administrativ efterlevnad snarare än faktiska produktivitetsvinster.

10.5 Statlig datainfrastruktur och tillgång till statistik

Tillgång till högkvalitativ, maskinläsbara och uppdaterade data är en grundförutsättning för avancerad analys, AI-tillämpningar och evidensbaserad styrning. Detta gäller såväl för näringslivet som för regionalt utvecklingsarbete, samhällsplanering och uppföljning av reformer.

Regionerna följer utvecklingen inom sina territorier med stöd av offentliga data från myndigheter såsom SCB, Arbetsförmedlingen, Skolverket, Trafikanalys, Tillväxtanalys och Tillväxtverket. I dag tillhandahåller flera myndigheter sin statistik i format som kräver omfattande manuellt arbete för att kunna användas i regional analys. Systemen skiljer sig dessutom kraftigt åt mellan myndigheter, och flera tillhandahåller inte data via öppna API:er, vilket innebär ökade administrativa kostnader, sämre aktualitet i analyser och begränsade möjligheter att använda AI och automatiserade analysverktyg i regional och lokal verksamhet.

Region Norrbotten föreslår därför att samtliga myndigheter som tillhandahåller officiell statistik av allmänt intresse åläggs att erbjuda öppna API:er, att gemensamma standarder för statistikpublicering, exempelvis PxWeb, används konsekvent, samt att SCB ges rollen som modellmyndighet för statlig datatillgänglighet och interoperabilitet.

Utan en modern statlig datainfrastruktur riskerar ambitionerna kring AI, digital förvaltning och avancerad analys att stanna på policynivå, särskilt utanför storstadsregionerna, där resurser för manuell datahantering är begränsade.

10.6 Rekommendationer för forskning, innovation och digitalisering

Region Norrbotten anser att Sveriges politik för forskning, innovation, digitalisering och AI i större utsträckning bör:

- ta hänsyn till strukturella marknadsmisslyckanden i nordliga glesbefolkade områden,
- säkerställa långsiktig regional FoI-närvaro i strategiska industriregioner,

- stärka missionsdrivna och tillämpningsnära forskningsprogram,
- samordnas med kapitalförsörjningspolitik för att möjliggöra faktisk teknikspridning till SME,
- bygga på en robust statlig datainfrastruktur med öppna standarder och API:er.

Teknisk utveckling, forskning, innovation och digitalisering är centrala för Sveriges produktivitetstillväxt, men processerna är starkt beroende av regional genomförandekapacitet, kapitalförsörjning och fungerande datainfrastruktur. Utan ett tydligt territoriellt perspektiv riskerar stora delar av produktivitetspotentialen i den industriella omställningen att inte realiseras fullt ut.

Tekniska investeringar ger endast produktivitetseffekter om de kan omsättas i nya arbetssätt, nya affärsmodeller och effektivare organisationer. Tillgång till rätt kompetens, i både näringsliv och offentlig sektor, är därför en avgörande förutsättning för att digitalisering och AI ska ge faktisk samhällsekonomisk avkastning.

11. Kompetensförsörjning, utbildning och offentlig sektor

Kompetensbrist är i dag en av de mest akuta begränsningarna för både industriell expansion och offentlig service i norra Sverige. Produktivitetskommissionen betonar vikten av utbildning, arbetskraftsinvandring och bättre matchning mellan utbildningssystem och näringsliv, vilket Region Norrbotten fullt ut instämmer i. Regionen vill dock betona att kompetensförsörjning i snabbväxande industriregioner inte kan behandlas som enbart en arbetsmarknadsfråga, utan måste ses som en sammanhållen systemfråga som omfattar utbildning, bostäder, infrastruktur, offentlig service och samhällsattraktivitet.

I Norrbotten sammanfaller hög sysselsättning, låg arbetslöshet och stora industriella investeringar med lägre utbildningsnivå än riksgenomsnittet. Vilket gör att matchningsproblematiken ofta handlar om arbetskraftsbrist snarare än arbetslöshet, och om behovet av att både attrahera ny kompetens och snabbt ställa om befintlig arbetskraft i takt med teknikutvecklingen.

11.1 Skolkvalitet och likvärdighet som grund för långsiktig produktivitet

Region Norrbotten konstaterar att det finns tydliga geografiska skillnader i utbildningskvalitet i Sverige. Forskning visar att skolkvaliteten i genomsnitt är lägre på mindre orter och i landsbygdsområden än i storstadsregioner, och att tillgången till behöriga lärare är sämre. Skillnaderna är inte marginella, utan motsvarar ungefär ett års inläring på högstadienivå.

Dessa skillnader påverkar inte bara individers livschanser, utan även regioners långsiktiga produktivitet och innovationsförmåga. Bristande utbildningskvalitet minskar andelen elever som blir behöriga till gymnasiets högskoleförberedande program och vidare till högre utbildning, vilket på sikt försvagar tillgången till kvalificerad arbetskraft i regioner som samtidigt är i stort behov av teknisk kompetens.

För Norrbottens del riskerar detta att skapa en negativ spiral där svagare utbildningsresultat bidrar till utflyttning, särskilt i samband med familjebildning, vilket ytterligare försvårar både offentlig service och näringslivets kompetensförsörjning. I förlängningen påverkas även den offentliga sektorns skattekraft, vilket ytterligare begränsar möjligheterna att stärka kvaliteten i skola och förskola.

11.2 Avstånd till lärosäten och regional tillgång till högre utbildning

Avstånd till lärosäten påverkar ungas benägenhet att påbörja högre studier. Andelen som påbörjar högskolestudier är lägre i regioner med stora geografiska avstånd och

begränsad lokal utbildningsnärvaro. I Norrbotten, som utgör en fjärdedel av Sveriges yta, är avstånden mellan vissa kommuner och närmaste lärosäte mycket stora, vilket skapar både praktiska och ekonomiska trösklar för studier.

Utbildningsnivån i länet sjunker tydligt ju längre bort från lärosätet en kommun ligger. Detta påverkar inte bara individers utbildningsval, utan även företagens möjlighet att rekrytera kvalificerad arbetskraft lokalt och den offentliga sektorns möjlighet att rekrytera lärare, vårdpersonal och annan nyckelkompetens.

Region Norrbotten bedömer att distansutbildning inte fullt ut kan ersätta behovet av lärarledda campus- eller satellitutbildningar. Erfarenheter visar att genomströmningen vid rena distansstudier är betydligt lägre, vilket gör dem mindre kostnadseffektiva för både individ och samhälle.

Mot denna bakgrund anser regionen att lärosätenas lagstadgade samhällsroll i glesa geografier bör förtydligas, och att merkostnader för decentraliserad utbildning bör kompenseras fullt ut genom statliga medel, samt att kommuner som tillhandahåller fjärrcampus, lärcentra och lokala studiemiljöer bör kompenseras, då detta i dag inte är lagstadgad verksamhet och inte täcks av generella statsbidrag.

11.3 Offentlig sektor som flaskhals för industriell tillväxt

En utmaning för Norrbotten är den växande målkonflikten mellan industrins höga lönenivåer och offentlig sektors möjligheter att rekrytera och behålla personal inom skola, vård och omsorg. I en region med hög efterfrågan på arbetskraft och relativt få alternativa arbetsgivare inom vissa yrken får lönekonkurrensen mycket påtagliga effekter.

Utbildningspremien för flera samhällskritiska yrken, såsom lärare, sjuksköterskor och förskollärare, är låg i relation till utbildningslängd och arbetsbelastning. Samtidigt innebär studier ofta inkomstbortfall och i vissa fall flytt från hemorten, vilket ytterligare minskar incitamenten att investera i dessa utbildningar.

Konsekvensen blir dels att den offentliga sektorn får svårt att uppfylla lagstadgade åtaganden, dels att industrins expansionsförmåga indirekt begränsas. Erfarenheter från regionen visar att både inflyttning och boende påverkas starkt av tillgång till förskola, skolor med behöriga lärare, vård och ett fungerande samhällsutbud. När samhällsfunktionerna brister väljer hushåll att flytta, även från välbetalda arbeten.

Detta leder i sin tur till ökad användning av lösningar med flygpendlande, vilket innebär att arbetskraft vistas tillfälligt i regionen utan att bidra fullt ut till lokal skattekraft, samhällsengagemang och långsiktig kompetensuppbyggnad. På sikt riskerar detta att hämma produktivitetens utvecklingen även i näringslivet, eftersom långsiktig teknikutveckling och processförbättringar förutsätter stabil och kvalificerad arbetskraft.

11.4 Matchning, rörlighet och livslångt lärande i glesa arbetsmarknader

Region Norrbotten delar kommissionens bedömning att geografisk rörlighet och effektiv matchning är centrala för produktivitet. Samtidigt vill regionen betona att matchning i glesa, snabbväxande industriregioner är starkt beroende av faktorer utanför den traditionella arbetsmarknadspolitiken.

Matchningsproblemen i Norrbotten handlar om behovet av att attrahera ny kompetens utifrån, behovet av snabb omställning och vidareutbildning av befintlig arbetskraft, och begränsningar i bostadsmarknad, infrastruktur och samhällsservice. Utan parallella investeringar riskerar även välutformade arbetsmarknadspolitiska insatser att få begränsad effekt. Kompetensförsörjning kan därför inte hanteras isolerat från övriga samhällsfunktioner.

Regionen vill även betona vikten av livslångt lärande och flexibla omställningsmöjligheter. I en region där teknikutvecklingen i industrin går snabbt är

möjligheten att vidareutbilda och omskola sig avgörande för att produktiviteten ska kunna öka i takt med investeringarna. Grunden för detta är dock en skola med hög kvalitet och tillräcklig lärarkompetens redan från tidiga år.

11.5 Rekommendationer för stärkt humankapital i samhällsomvandlingsregioner

Mot denna bakgrund anser Region Norrbotten att nationella styrmedel för kompetensförsörjning i större utsträckning bör ta hänsyn till regionala strukturella förutsättningar.

Regionen föreslår särskilt:

- statlig avskrivning av studielån för personer som arbetar i bristyrken i glesbygd, exempelvis inom skola, vård och omsorg, finansierad via statliga medel och inte via kommunala budgetar,
- riktade utbildningssatsningar i samverkan med regionalt näringsliv, särskilt inom tekniska och industriella kompetenser kopplade till omställningen,
- förenklade och snabbare spår för internationell kompetens, inklusive effektivare validering av utbildning och yrkeserfarenhet,
- stärkt statligt ansvar för regional utbildningsnärvaro, genom finansiering av decentraliserade utbildningar, fjärrcampus och lärcentra,
- ökad flexibilitet i lönebildningen inom ramen för offentlig finansiering, så att regioner med särskilt stor arbetskraftsbrist inte systematiskt missgynnas.

Region Norrbotten menar att kompetensförsörjningen i norra Sverige utgör en strategisk nationell fråga. De industriella investeringar som genomförs i regionen är centrala för Sveriges konkurrenskraft, exportintäkter och klimatomställning. Utan fungerande utbildningssystem, tillräcklig offentlig service och möjligheter till livslångt lärande riskerar dock dessa investeringar att inte kunna realiseras fullt ut.

Effektiv matchning i glesa, snabbväxande industriregioner kräver därför samordnade insatser inom utbildning, bostadsförsörjning, infrastruktur, vård, skola och arbetsmarknadspolitik. Först när dessa system fungerar tillsammans kan den fulla produktivitetspotentialen i den industriella omställningen tas till vara.

Samtidigt som kompetensförsörjning är avgörande för att investeringar ska kunna realiseras, uppstår också betydande kostnader för kommuner och regioner i form av utbildning, vård, bostäder och samhällsservice. Hur värdet av industriell verksamhet fördelas mellan lokal, regional och nationell nivå får därmed direkt betydelse för långsiktig genomförbarhet och samhällelig legitimitet.

12. Skatter, territoriell fördelning och legitimitet för industri

Produktivitetskommissionens kapitel om skatter analyserar hur olika skattebaser påverkar effektivitet, arbetsutbud och kapitalallokering. Region Norrbotten delar flera av de skattetekniska resonemangen och bedömningen att skattesystemets utformning påverkar produktivitet. Samtidigt konstaterar regionen att kapitlet i huvudsak behandlar skatter ur ett aggregerat effektivitetsperspektiv och i begränsad utsträckning beaktar var skatteintäkter uppstår, var de landar territoriellt och var de offentliga kostnaderna för värdeskapande verksamhet uppstår.

Erfarenheterna i Norrbotten visar att lokalsamhällets förmåga och vilja att bära investeringar i bostäder, infrastruktur, utbildning, vård och samhällsservice ofta är helt avgörande för den industriella verksamheten.

12.1 Lokala kostnader och centraliserade skatteintäkter

I regioner med omfattande industriell verksamhet uppstår betydande lokala och regionala kostnader kopplade till bostadsbyggande och samhällsomvandling,

investeringar i transport- och energinfrastruktur, utbildning och kompetensförsörjning, vård, omsorg och annan offentlig service.

Samtidigt tillfaller en stor del av de skatteintäkter som genereras av produktion, vinster och löner nationell nivå. Kommuner och regioner får därmed bära en oproportionerligt stor del av de praktiska omställningskostnaderna, trots att värdeskapandet i hög grad sker lokalt.

Obalansen innebär inte bara ekonomiska påfrestningar på kommunal och regional ekonomi, utan påverkar även incitamenten att aktivt möjliggöra och stödja nya etableringar. I ett läge där markanvändningskonflikter, tillståndprocesser och samhällsacceptans spelar stor roll för investeringars genomförbarhet blir det lokala perspektivet ”Vad får vi tillbaka?” allt mer avgörande.

Region Norrbotten menar därför att skattesystemets territoriella fördelning har direkt betydelse för faktisk produktivitet, eftersom den påverkar investeringsklimat, tillståndprocessers smidighet och lokalsamhällets långsiktiga bärkraft.

12.2 Skatter, tillståndprocesser och samhällsacceptans hänger ihop

Region Norrbotten saknar i Produktivitetskommissionens analys en tydligare koppling mellan kapitlen om skatter och tillståndprocesser. I praktiken påverkas tillståndprocessers längd, komplexitet och grad av överklaganden även av hur nyttan av verksamheten upplevs fördelas.

Om en större andel av det ekonomiska värdet av industriell verksamhet tillfaller lokal och regional nivå kan detta rimligen stärka incitamenten för kommuner att prioritera planering och infrastruktur, öka acceptansen för markanvändningsbeslut, och minska benägenheten till överklaganden och konflikter.

Regionen menar inte att skattesystemet primärt ska användas som regionalpolitiskt verktyg, men att samspelet mellan värdeskapande, lokala kostnader och samhällsacceptans är avgörande för genomförbarheten av större investeringar, och därmed för faktisk produktivitet utveckling.

12.3 Förändrade samhällsstrukturer urholkar lokal skattebas

Kommissionen konstaterar att högt skattetryck kan vara hämmande för ekonomisk tillväxt, men att detta beror på hur skatterna används och hur skatteuttaget är utformat. Region Norrbotten bedömer att flera strukturella förändringar redan i dag påverkar skattebasernas fördelning och hållbarhet; ökad automatisering i kapitalintensiv industri, flygpendling och tillfällig arbetskraft, samt ökande inslag av internationella entreprenader.

Utvecklingstrenderna innebär att stora produktionsvärden kan skapas lokalt utan att motsvarande skatteintäkter tillfaller kommuner och regioner, samtidigt som behoven av investeringar i bostäder, infrastruktur och välfärdstjänster ofta ökar kraftigt vid större etableringar.

Med nuvarande fördelning av skatteintäkter minskar därmed lokal och regional nivå både sina faktiska möjligheter och sina långsiktiga incitament att skapa bästa möjliga förutsättningar för nya investeringar och för att befintliga företag ska kunna växa.

12.4 Kommunalekonomisk utjämning och tidsfördröjd kompensation

Region Norrbotten anser att det kommunalekonomiska utjämningsystemet i huvudsak är konstruerat för att hantera långsiktiga strukturella skillnader i skattekraft, inte snabba och kraftiga förändringar i befolkning, servicebehov och investeringskrav som följer av stora industrietableringar.

Vid större etableringar uppstår omedelbara behov av; förskole- och skolplatser, bostadsplanering och teknisk infrastruktur, vård- och omsorgskapacitet, samt samhällsservice och kommunal förvaltning.

Kostnaderna uppstår tidigt i expansionsfasen, ofta flera år innan ökade skatteintäkter från inflyttning och företagsverksamhet slår igenom fullt ut i kommunernas skatteunderlag och i utjämningsystemets beräkningar. Utjämningsystemets tidsfördröjning innebär därför att kommuner i snabb omvandling tvingas bära stora förskottskostnader, ofta med begränsat eget finansiellt utrymme.

Eftersläpningen i det kommunalekonomiska utjämningsystemet innebär dessutom att kostnader för befolkningstillväxt och etableringar uppstår långt innan motsvarande skatteintäkter tillförs, vilket ytterligare begränsar lokal investeringsförmåga i ett kritiskt skede. Situationen gör att kommuner som aktivt möjliggör industriell tillväxt initialt får en försämrad ekonomisk situation, vilket ur ett incitamentsperspektiv är problematiskt. Risker är att det leder till försiktighet i planering, långsammare processer och minskad kapacitet att möta företagets behov, trots att investeringarna är samhällsekonomiskt mycket lönsamma på nationell nivå.

Region Norrbotten menar därför att nuvarande utjämningsystem, i kombination med centraliserade skattebaser, inte fullt ut är anpassat för de snabba expansionsförlopp som nu sker i samband med den industriella omställningen i norra Sverige. Vilket förstärker behovet av skatteinstrument och finansieringslösningar som ger tidig och förutsägbar lokal nytta i samband med etableringar, snarare än enbart långsiktig omfördelning i efterhand.

12.5 Bolagsskatt, investeringar och nytt säkerhetspolitiskt läge

Kommissionen konstaterar att bolagsskatten i en global ekonomi i praktiken blir en skatt på investeringar i det specifika landet. Analysen behöver kompletteras mot bakgrund av förändrade geopolitiska och säkerhetspolitiska förutsättningar.

I ett läge präglat av krig i Europa, ökade handelsrestriktioner, krav på strategisk autonomi och fokus på försörjningstrygghet bör främjande av europeisk produktion i större utsträckning ses som en strategisk tillgång, inte enbart som ett konkurrensproblem i global kapitalallokering.

Sveriges investeringsfrämjande politik, inklusive skattesystemets utformning, bör också sammanvägas med samhällsekonomiska nyttor i form av stabila försörjningskedjor, industriell kompetens och säkerhetspolitisk motståndskraft.

12.6 Fastighetsbeskattning av industrifastigheter och lokal nytta

Region Norrbotten vill särskilt lyfta frågan om fastighetsbeskattning av industrifastigheter. I dag tillfaller fastighetsskatten på industrifastigheter staten, till skillnad från övrig fastighetsbeskattning som är kommunal.

Regionen menar att fastighetsskatten på industrifastigheter bör återföras till kommunal nivå, i likhet med annan fastighetsbeskattning då en sådan ordning skulle stärka kommunernas långsiktiga investeringsförmåga, minska behovet av tillfälliga statliga stödprogram, skapa större enhetlighet i fastighetsbeskattningen, och stärka kopplingen mellan lokal påverkan och lokal nytta.

Ur ett nationalekonomiskt perspektiv skulle detta också bidra till att internalisera fler av de lokala externa kostnader som industriell verksamhet ger upphov till, genom att kommuner får bättre finansiella förutsättningar att hantera bostadsförsörjning, infrastruktur och samhällsservice.

12.7 Vinster bör beskattas där värde skapas – även inom landet

Region Norrbotten instämmer i vikten av internationellt arbete mot skattebaserosion och aggressiv skatteplanering, i linje med OECD:s BEPS-initiativ och införandet av

global minimiskatt. Samma grundprincip, att vinster och värde bör beskattas där de uppkommer, behöver dock även tillämpas inom landet.

En alltför stark centralisering av skatteintäkter riskerar att försvaga de lokala och regionala system som möjliggör värdeskapandet, såsom bostadsmarknad, utbildningssystem, infrastruktur och samhällsservice.

Regionen menar därför att diskussionen om skattesystemets effektivitet bör kompletteras med ett tydligare territoriellt perspektiv på hur skatteintäkter och offentliga kostnader fördelas, särskilt i regioner som bär stora delar av den industriella omställningens genomförandebörda.

12.8 Skattepolitik som del av produktivitetspolitiken

Skattepolitiken är inte bara ett verktyg för att påverka ekonomiska incitament på aggregerad nivå, utan också ett centralt instrument för att skapa lokala och regionala förutsättningar för långsiktig produktivitetstillväxt. För att den industriella omställningen ska vara genomförbar krävs att de kommuner och regioner där investeringarna sker också har tillräcklig finansiell kapacitet att bära bostadsbyggande, infrastruktur, utbildning och välfärd. Utan en rimlig balans mellan lokala kostnader och lokal nytta riskerar både den ekonomiska och den politiska hållbarheten i omställningen att försvagas.

Skattepolitiken bör därför i större utsträckning integreras i den samlade produktivets- och industripolitiska strategin, med tydligare hänsyn till territoriell fördelning och genomförandekapacitet. När värde skapas i en del av landet medan stora delar av kostnaderna för bostäder, infrastruktur, utbildning och välfärd faller lokalt, påverkas både investeringsklimat, samhällsservice och den långsiktiga legitimiteten för omställningen. Skattepolitiken blir därmed en integrerad del av produktivitetspolitiken, inte ett separat finanspolitiskt teknikområde.

13. EU-dimensionen: konkurrenskraft, statsstöd och sammanhållning

Produktivitetskommissionens slutsatser och reforminriktning ligger i flera avseenden i linje med Europeiska unionens pågående omorientering mot stärkt konkurrenskraft, industriell kapacitet och strategisk autonomi. Samtidigt behandlar kommissionens betänkanden EU-dimensionen i huvudsak som en yttre kontext, snarare än som en integrerad del av de institutionella, finansiella och regelmässiga ramar som formar Sveriges produktivetsutveckling och genomförandeförmåga.

Flera av de reformområden som kommissionen identifierar, inom infrastruktur, energi, industriell omställning, kapitalförsörjning och statsstöd, är i hög grad beroende av EU:s styrning, regelverk och budgetinstrument. Sverige verkar inom ramen för EU:s inre marknad, konkurrens- och statsstödsregler, fleråriga budgetram samt formella och informella samordningsprocesser, såsom den europeiska terminen. Ramarna påverkar direkt det nationella reformutrymmet och de regionala förutsättningarna för investeringar och produktivitet.

I detta sammanhang är Mario Draghis rapport till EU-kommissionen om Europas konkurrenskraft (2024) särskilt relevant. Rapporten pekar på behovet av kraftigt ökade investeringar i energi, industri och digitalisering, förenklade regelverk och kortare tillståndprocesser, samt bättre samordning mellan EU:s finansieringsinstrument. Draghis slutsats är att Europas främsta flaskhals inte är brist på ambition, utan bristande genomförandekapacitet och fragmenterad styrning. Det är ett resonemang som överensstämmer med Region Norrbottens erfarenheter av industriell omställning i norra Sverige.

Region Norrbotten konstaterar att de pågående industrisatsningarna i norra Sverige i hög grad svarar mot EU:s strategiska mål om klimatomställning, försörjningstrygghet och industriell kapacitet. Samtidigt finns en tydlig risk att nya EU-instrument för konkurrenskraft och industri, såsom den föreslagna europeiska

konkurrenskraftsfonden, premierar regioner och företag med stark nationell medfinansieringsförmåga, hög administrativ kapacitet och närhet till etablerade finansiella och institutionella centrum. Utan ett tydligt territoriellt perspektiv riskerar dessa instrument att förstärka snarare än motverka regionala obalanser inom unionen.

Mot denna bakgrund menar Region Norrbotten att EU:s konkurrenskraftspolitik och finansieringsinstrument behöver utformas så att de kompletterar, snarare än tränger undan, sammanhållningspolitikens långsiktiga kapacitetsuppbyggnad. Särskilt viktigt är att:

- de nordliga glesbefolkade områdena (NSPA) erkänns som strategiska områden även inom EU:s konkurrenskrafts- och industripolitik, inte enbart inom sammanhållningspolitiken,
- EU:s finansieringsinstrument når små och medelstora företag samt mikroföretag, och inte främst är anpassade för stora koncerner med omfattande administrativ kapacitet,
- satsningar på konkurrenskraft och industriell omställning samordnas med regionala smart specialiseringsstrategier, i syfte att bygga långsiktig lokal och regional kapacitet snarare än enbart projektbaserade investeringar.

När det gäller statsstödsregler delar Region Norrbotten

Produktivitetskommissionens grundläggande syn på behovet av att värna den inre marknadens funktionssätt. En fortsatt restriktiv och principfast statsstödsstillämpning är nödvändig för att undvika ett okontrollerat statsstödsrace mellan medlemsstater, vilket missgynnar länder med mer återhållsam stödpolitik och leder till långsiktiga konkurrenssnedvridningar.

Samtidigt vill Region Norrbotten framhålla att det i glesbefolkade regioner förekommer strukturella marknadsmisslyckanden som inte kan lösas genom generella marknadsmekanismer, vilka motiverar särskilda, väl avgränsade undantag inom statsstödsregelverket, exempelvis för:

- uppskalning och kommersialisering av ny teknik i tidiga skeden,
- kapitalberoende pilot- och demonstrationsanläggningar inom energi- och industrisystem,
- investeringar i kritisk infrastruktur som är avgörande för industriell omställning, försörjningstrygghet och beredskap.

Region Norrbotten konstaterar att sådana undantag redan har stöd i EU-rätten, bland annat genom erkännandet av de nordliga glesbefolkade områdenas varaktiga strukturella nackdelar, eller naturbetingade handikapp som det uttryckligen står i anslutningsfördraget. Avgörande är dock att undantagen från statsstödsregler ska vara tydligt avgränsade, tidsbegränsade och kopplade till gemensamma europeiska strategiska mål.

Ett mer systematiskt EU-perspektiv bör integreras i det fortsatta nationella produktivetsarbetet. Detta inkluderar en kritisk granskning av svenska tolkningar och tillämpningar av EU:s regelverk, jämförelser med andra medlemsstater samt ett mer strategiskt svenskt agerande i EU:s budget- och regelutvecklingsprocesser. Ett sådant angreppssätt skulle stärka både träffsäkerheten och genomförbarheten i reformer som syftar till ökad produktivitet, konkurrenskraft och välbefinnande i hela landet.

14. Hälso- och sjukvård: produktivitet, kvalitet och genomförbarhet

Produktivitetskommissionen bedömer att svensk hälso- och sjukvård i grunden håller hög medicinsk kvalitet, men att systemets funktionssätt behöver utvecklas för att möta framtida behov och bidra till ökad produktivitet i samhällsekonomin.

Region Norrbotten delar i huvudsak denna problembild. Samtidigt visar både regional praktik och nationella utvärderingar att vårdens produktivitet och kvalitet i hög grad påverkas av geografiska förutsättningar, kompetensförsörjning, styrm modeller och den samlade genomförandekapaciteten i regionerna.

Region Norrbotten anser därför att kommissionens förslag inom hälso- och sjukvårdsområdet i huvudsak pekar i rätt riktning, men att flera reformer kräver fördjupade konsekvensanalyser, tydligare konkretisering och anpassning till glesbefolkade regioners förutsättningar. Utan detta riskerar reformerna att leda till ökade administrativa bördor, försämrade tillgänglighet och i vissa fall ökade patientsäkerhetsrisker, snarare än till den eftersträlvade produktivitetsökningen.

14.1 Finansieringsprincipen, reformtempo och genomförandekapacitet

Produktivitetskommissionen bedömer att flertalet förslag kan genomföras utan betydande negativa effekter på offentliga finanser. Region Norrbotten delar inte denna bedömning. Förslag som innebär nya krav på uppföljning, kontroll, tillståndsprovning, datainsamling eller omställning av ersättningssystem medför reella kostnader för regionerna. Dessa kostnader kan inte förutsättas hanteras inom befintliga ramar utan risk för undanträngning av kärnverksamhet.

Regionen understryker vikten av att finansieringsprincipen tillämpas konsekvent. Reformerna som förändrar ansvarsfördelning, styrning eller rapporteringskrav måste åtföljas av långsiktigt finansierade stödstrukturer, inklusive investeringar i IT-system, juridisk kompetens och förändringsledning. I annat fall riskerar reformerna att öka administrationen och fragmentera styrningen ytterligare, snarare än att stärka produktiviteten.

Mot denna bakgrund bedömer Region Norrbotten att reformerna bör genomföras stegvis och, där så är möjligt, föregås av pilotverksamhet, särskilt i glesbygdsregioner, för att säkerställa att avsedda effekter uppnås utan oönskade konsekvenser för tillgänglighet och patientsäkerhet.

14.2 Primärvårdens roll och resursfördelning (17.3.1)

Region Norrbotten ställer sig i grunden positiv till ambitionen att stärka primärvården och tydliggöra dess roll som första linjens vård. En mer ändamålsenlig resursfördelning inom vårdsystemet är nödvändig för att möta demografiska förändringar, ökade vårdbehov och behovet av bättre kontinuitet.

Samtidigt vill regionen tydligt betona att en omfördelning av resurser inte får ske på ett sätt som skapar resursbrist eller patientsäkerhetsrisker inom de sjukhusburna vårdspecialiteterna. I en region med stora avstånd och begränsade alternativa vårdstrukturer är sjukhusens akuta och specialiserade funktioner ofta en integrerad del av primärvårdens och den kommunala vårdens funktion.

Regionen anser därför att förstärkning av primärvården måste ske parallellt med långsiktig kompetensförsörjning, anpassade ersättningsmodeller som tar hänsyn till glesbygdsstrukturella kostnader, samt tydlig ansvarsfördelning mellan primärvård, sjukhusvård och kommunal hälso- och sjukvård.

14.3 Vårdval, LOV och jämlik vård (17.3.2)

Produktivitetskommissionen föreslår att kravet på regionerna att tillämpa lagen om valfrihetssystem (LOV) tas bort. Region Norrbottens hälso- och sjukvård ställer sig i grunden positiv till att regionerna ges större handlingsfrihet i valet av styrm modell, inte minst utifrån ambitionen om jämlik vård.

Samtidigt vill regionen framhålla att konsekvenserna av ett avskaffat obligatoriskt LOV-system är svåra att överblicka i praktiken. I glesbygd kan LOV, rätt utformad och med tydliga kvalitetskrav, bidra till kontinuitet och tillgänglighet. Regionen anser därför att fokus bör ligga på att stärka kontroll, uppföljning och

kvalitetssäkring av utförare, snarare än att låsa regionerna till en specifik upphandlings- eller valfrihetsmodell.

14.4 Ersättningssystem och incitament för ändamålsenlig vård (17.3.3)

Region Norrbotten är positiv till förslag som syftar till att styra mot mer öppna vårdformer, ökad samverkan och utfasning av lågvärdevård. Rätt utformade ersättningssystem kan vara ett kraftfullt verktyg för att främja produktivitet, kvalitet och patientsäkerhet.

Regionen bedömer dock att kommissionens förslag behöver konkretiseras avsevärt för att kunna bedömas fullt ut. Ersättningssystem som inte tar hänsyn till skillnader i geografi, patientunderlag och vårdstruktur riskerar att missgynna glesbefolkade regioner och skapa oönskade styrsignaler. Regionen efterlyser därför tydligare beskrivningar av hur ersättnings- och klassificeringssystem ska utformas, implementeras och följas upp i praktiken.

14.5 Remisskrav för akut sjukhusvård (17.3.4)

Region Norrbotten avstyrker införande av ett generellt remisskrav för akut sjukhusvård. De geografiska och demografiska förutsättningarna i länet gör ett sådant krav svårt att förena med patientsäkerhet och tillgänglighet.

I stora delar av regionen är sjukhusens akutmottagningar totalintegrerade med primärvårdens jourverksamhet. Patienter bedöms ofta av en och samma akutläkare eller samjournsläkare, och det finns inte separata primärvårdsmottagningar att tillgå utanför kontorstid. Ett remisskrav riskerar därför att skapa onödiga vårdbarriärer, fördröja nödvändig vård och i värsta fall leda till allvarliga patientsäkerhetsrisker.

Även i storstadsområden kan ett generellt remisskrav innebära risker, då allvarliga akuta tillstånd ofta uppstår plötsligt och kräver omedelbar tillgång till sjukhusvård. Regionen anser att eventuella styrmedel för att stärka primärvårdens roll i akuta flöden först bör övervägas efter att primärvårdens kapacitet byggts ut, exempelvis genom lättakuter, gemensamma triagefunktioner och förbättrad samordning.

14.6 Strategiskt ansvar för kompetensförsörjning och vårdinfrastruktur (17.3.5)

Region Norrbotten ställer sig huvudsakligen positiv till förslaget om ett tydligare statligt strategiskt ansvar för hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjning och vårdinfrastruktur. Regionen har långvariga och strukturella utmaningar när det gäller tillgång till vårdpersonal, särskilt inom vissa specialiteter.

Regionen anser att statens roll bör inriktas på att:

- underlätta regelverk för gemensamma anställningar mellan stat, region och kommun,
- skapa incitament för rörlighet av personal över landet,
- samt motverka dagens obalanser där storstadsregioner har betydligt fler vårdresurser per capita än landsbygds- och glesbygdsregioner.

14.7 Digital vård och ersättning för utomlänsvård (17.3.6)

Region Norrbotten ställer sig helt bakom förslaget att avskaffa skyldigheten att ersätta digital utomlänsvård enligt nuvarande utomlänstaxa. Dagens system skapar kostnadsosäkerhet, administrativa bördor och riskerar att slå ut den medicinska prioriteringsordningen.

Ett avskaffande ger regionerna bättre förutsättningar att integrera digitala vårdtjänster i ordinarie vårdflöden och att prioritera insatser inom prevention, levnadsvanor och egenvård, i linje med både medicinska och samhällsekonomiska mål.

14.8 Kontroll, uppföljning och sammanhållen vård (17.3.7)

Region Norrbotten ser positivt på förslag som stärker kontrollen över utförd hälso- och sjukvård, ur perspektiven patientsäkerhet, kvalitet och teambaserade arbetssätt. I dag sker vård i många fall utan remiss och utan strukturerad återkoppling, vilket försvårar sammanhållen vård och långsiktig uppföljning.

Regionen betonar dock att skärpta kontrollkrav måste kombineras med nationella gemensamma system, tydliga ansvarsfördelningar och tillräckliga resurser. Annars finns en risk för parallella lokala lösningar med begränsat mervärde.

14.9 Prevention, egenvård och långsiktig produktivitet (17.3.10)

Region Norrbotten ställer sig bakom förslaget om ett nationellt reformprogram för stärkt egenvård och prevention. Ett ökat fokus på förebyggande insatser är nödvändigt för att långsiktigt dämpa vårdbehov och stärka både individers hälsa och samhällets produktivitet.

Samtidigt behöver hälso- och sjukvårdens roll i det primärpreventiva arbetet tydliggöras. Majoriteten av vårdens professioner är utbildade för att behandla sjukdom snarare än att bevara hälsa. Ett effektivt preventionsarbete kräver därför samverkan mellan hälso- och sjukvård, kommuner, civilsamhälle och andra samhällsaktörer.

14.10 Utfasning av lågvärdevård (17.3.11)

Region Norrbotten ställer sig helt bakom förslaget att systematiskt fasa ut lågvärdevård. Regionen understryker vikten av att detta arbete samordnas med den nationella kunskapsstyrningsorganisationen och initiativ som Kloka kliniska val, för att säkerställa legitimitet, enhetlighet och genomslag i praktiken.

Sammanfattningsvis bedömer Region Norrbotten att produktivitsreformer inom hälso- och sjukvården har betydande potential, men att genomförbarhet, finansiering och territoriell anpassning är avgörande för om reformerna leder till faktisk nytta. Ett stärkt statligt ansvar för kompetensförsörjning och systemstöd, kombinerat med regional handlingsfrihet och stegvis implementering, är centrala förutsättningar för att nå både högre produktivitet och bibehållen vårdkvalitet.

15. Samlade rekommendationer till regeringens fortsatta beredning

Produktivitetskommissionens betänkanden innehåller flera viktiga och i grunden välmotiverade reformförslag för att stärka Sveriges långsiktiga välfärd. Region Norrbotten delar kommissionens övergripande problembild och instämmer i att ökad produktivitet är avgörande för framtida reallöner, skattebaser och finansieringen av välfärden. Regionen delar också kommissionens betoning av systemreformer, regelförenkling, ökad förutsägbarhet och behovet av en tydligare ansvarsfördelning mellan stat, kommuner och regioner.

Samtidigt är Region Norrbottens samlade bedömning att reformernas faktiska produktivitetseffekt i hög grad kommer att avgöras av hur väl staten förmår hantera frågor om genomförandekapacitet, systemrisker, finansiering och territoriella skillnader. Utan ett sådant helhetsperspektiv riskerar även i grunden riktiga reformer att få begränsad effekt där de samhällsekonomiska vinsterna är som störst, och i vissa fall att skapa nya flaskhalsar snarare än att undanröja befintliga.

Mot bakgrund av detta vill Region Norrbotten särskilt lyfta tre övergripande styrande principer som bör prägla regeringens fortsatta beredning av Produktivitetskommissionens förslag.

- **Nationella systemrisker kräver nationellt ansvar**

När flaskhalsar i elnät, transportinfrastruktur, bostadsförsörjning eller tillståndprocesser hotar investeringar som är avgörande för export,

klimatomställning och försörjningsberedskap kan ansvaret inte i huvudsak bäras av kommuner, regioner eller enskilda projektörer. Det är frågor om nationell produktionskapacitet, konkurrenskraft och säkerhet.

I norra Sverige är detta särskilt tydligt. Bristande kapacitet och robusthet i grundläggande system får omedelbara konsekvenser för industrins produktion, arbetsmarknadens funktion och statens framtida skattebas. Regionen vill därför understryka att statens roll inte enbart bör vara normerande eller samordnande, utan även finansiellt och operativt ansvarstagande när nationella systemrisker identifieras. Till detta hör även hälso- och sjukvårdens långsiktiga kompetensförsörjning och kapacitet i omställningsregioner. När vårdens bemanning, tillgänglighet eller organisatoriska uthållighet inte räcker till påverkas inte enbart välfärden, utan även arbetskraftens rörlighet, företagens etableringsförutsättningar och den samlade genomförandekapaciteten i strategiskt viktiga värdekedjor.

- **Genomförandekapacitet måste byggas parallellt med reformer**

Regelförenkling, nya processmodeller och ökade krav på uppföljning leder inte per automatik till högre produktivitet. Utan tillräcklig myndighetskapacitet, kompetensförsörjning, digital infrastruktur och långsiktigt hållbara finansieringslösningar riskerar reformer att flytta kostnader och ansvar mellan nivåer, snarare än att minska den totala genomförandetiden eller öka effektiviteten.

Region Norrbotten anser att finansieringsprincipen ska tillämpas konsekvent. Reformer som innebär nya uppgifter, ökade krav på samordning, uppföljning eller rapportering för kommuner och regioner måste åtföljas av långsiktigt finansierade stödstrukturer. I annat fall riskerar reformerna att tränga undan kärnverksamhet och försvaga, snarare än stärka, den samlade genomförandekapaciteten.

- **Platsanpassning är en förutsättning för likvärdighet och produktivitet**

Generella reformer som inte tar hänsyn till strukturella skillnader i geografi, marknadsstorlek och samhällsstruktur riskerar att förstärka regionala obalanser snarare än att höja produktiviteten i hela landet. Ett territoriellt perspektiv är inte ett särintresse, utan ett nödvändigt verktyg för att säkerställa att reformer får avsedd effekt även i regioner som bär en oproportionerligt stor del av värdeskapandet, investeringsvolymerna och omställningsbördan.

I regioner med stora avstånd, hög kapitalintensitet och begränsade lokala skattebaser blir brister i el, infrastruktur, bostäder och offentlig kapacitet snabbt systempåverkande. Utan platsanpassning riskerar produktivitetspolitiken att fungera väl i teorin, men falla ut ojämnt i praktiken.

Region Norrbotten rekommenderar regeringen att i den fortsatta beredningen särskilt prioritera:

- Statlig medfinansiering och riskdelning för el- och transportnät i norra Sverige, där nyttorna är nationella medan kostnaderna faller lokalt eller regionalt.
- Samordnade och tidsatta tillståndprocesser för strategiska industriprojekt, med tydligt myndighetsansvar för processledning och tidig hantering av målkonflikter mellan statliga intressen.
- Långsiktiga bostadsfinansieringslösningar i samhällsomvandlingskommuner, där bostadsförsörjning är en direkt förutsättning för industriell expansion, kompetensförsörjning och arbetskraftens rörlighet.
- Starka och förutsägbara incitament för kompetensförsörjning i offentlig sektor i glesbygd, inklusive studielåneavskrivning, utbildningsnärvaro och stöd till internationell rekrytering.

- Utbyggd statlig datainfrastruktur med öppna standarder och API:er, som möjliggör AI, automatiserad analys och effektiv uppföljning även i mindre organisationer och regionala miljöer.
- Reform av välfärdsstyrning och statsbidrag med fokus på kvalitet, långsiktighet och faktisk genomförbarhet, snarare än ytterligare projektifiering och kortsiktiga satsningar.
- Utveckling av mekanismer för lokal och regional återbäring, eller översyn av beskattning, vid etablering och expansion av strategiska industriprojekt, i syfte att stärka långsiktig genomförbarhet, lokal legitimitet och stabilitet i samhällsbärande värdekedjor.
- Fortsätta utredningar och konsekvensanalyser av produktivitsreformer med tydligt fokus på finansieringsprincipen, särskilt avseende kommuners och regioners långsiktiga kostnadsansvar vid ökade krav på planering, samordning och uppföljning.

Avslutande bedömning

De industriella investeringar som nu genomförs i norra Sverige är centrala delar av Sveriges framtida produktions-, export- och skattebas. Den samlade produktivitetseffekten av industrins omställning är beroende av den samlade förmågan att säkerställa fungerande system för energi, infrastruktur, bostäder, kompetensförsörjning, tillstånd och finansiering.

I detta perspektiv är produktivitet en fråga om hur samhällets grundläggande funktioner förmår bära stora och snabba strukturförändringar. När genomförandekapaciteten brister blir även i grunden lönsamma investeringar osäkra, försenade eller nerskalade, med betydande alternativkostnader i form av utebliven produktion, export och framtida skatteintäkter.

Reformer som syftar till att stärka Sveriges långsiktiga välbefinnande behöver därför utformas med tydlig utgångspunkt i var värde skapas, var kostnader uppstår och var genomförandet sker. Detta förutsätter även att skatte- och finansieringssystemen är utformade så att de stödjer, snarare än motverkar, genomförandet av investeringar i de delar av landet där stora delar av det nationella värdeskapandet faktiskt äger rum. Endast då kan produktivitetspolitiken fullt ut bidra till både ekonomisk tillväxt, klimatomställning och social hållbarhet i hela landet

Kontaktperson

John Kostet, biträdande enhetschef

070-4610077

john.kostet@norrboten.se

